

SNUBNÍ PROTOKOL – DISCIPLÍNA A PROBLÉMY*

Paolo Bianchi

Před nějakým časem se na mě jeden známý církevní soudce obrátil s touto řečí: „Jak víš, jsem také farářem. A když se snoubenci prochází snubní protokol, snažím se od nich požadovat co možná nejméně a spokojit se s první odpovědí, kterou mi dají. Budiž dobře pochopeno: kdybych se ptal důkladněji, mohly by vyjít na světlo různé problémy a řadu manželství by ani nebylo možné uzavřít.“ Podivil jsem se a oponoval jsem, že se takovým postojem zpronevřuje svým povinností a stává se spoluzodpovědným za případné nesprávné rozhodnutí snoubenců, ale můj kolega znovu potvrdil své stanovisko. Hodně jsem o tomto rozhovoru přemýšlel. Z jedné strany dokážu pochopit (i když to neschvaluji), jakou námahu působí duchovnímu pastýři rozhovory před udělením různých svátostí, které postupně ztratily radostný charakter a změnily se v neustálý pramen úzkostí a nesnází; na druhé straně však nejsem schopen akceptovat nerozumnost tohoto rezignujícího postoje (jak se mi aspoň zdá) ani obraz církve, který tento přístup zprostředkovává: církev omezující se na uspokojování bezprostředních náboženských potřeb lidí, aniž by se je snažila vychovávat a přivádět k setkání s objektivní skutečností katolického učení.

Proto jsem souhlasil s tím, že opět¹ něco napíšu k tématice snubního protokolu.² I když se mnoho mých názorů na tuto věc nezmění-

lo, může být užitečné znovu se zaměřit na ty nejdůležitější, mimo jiné ve světle významných vyjádření partikulárního práva, k nimž během doby došlo.³ Po krátkém představení právního a pastorálního kontextu snubních rozhovorů poukážeme na základě analýzy článku 10 *Decreto generale sul matrimonio canonico* (DGMC) na některé zvláštní právní problémy, které snubní rozhovory vyvolávají; na závěr projdeme oficiální formulář pro tyto rozhovory, na jeho základě nabídneme několik obecných upozornění, týkajících se jeho užívání, a zaměříme se též na některé problematické případy, s nimiž bychom se mohli právě ve spojitosti s těmito rozhovory setkat.

Pastorační a normativní kontext snubního protokolu

Vyplnění snubního protokolu je nepochybně jedním z nejdůležitějších okamžiků takzvané „bezprostřední“ přípravy na manželství. Je známo, že se tato terminologie začala používat zejména poté, co ji Jan Pavel II. představil ve své apoštolské exhortaci po biskupském synodu o rodině,⁴ kde se rozlišuje mezi vzdálenou, blízkou a bezprostřední přípravou na cestě snoubenců vstříc manželství. V tomto papežském dokumentu se o snubním protokolu funditus [přímo] nehovoří, je o něm pouze zmínka, když se mluví o bezprostřední přípravě na manželství:

Bezprostřední příprava na svátost manželství se má konat v posledních měsících a týdnech před svatbou tak, aby se „předmanželské zkoušce“, jakou žádá církevní právo, dal nový smysl a obsah a současně nová forma. Taková příprava, nezbytná v každém případě, je ještě naléhavější u snoubenců, kteří dosud prokazují mezery a obtíže v křesťanské nauce a praxi.

Konkrétní odkaz na tuto stručnou, ale hutnou směrnici (neboť obnáší nový význam, obsah i formu snubního protokolu) najdeme v aktuálně platném Kodexu, který v kánonu 1067 požaduje, aby biskupské konference vydaly předpisy odpovídající kanonickým úkonům, které je třeba zajistit dříve, než se přistoupí k uzavření manželství, v první řadě pak náležitosti, týkající se snubního protokolu: „Episcoporum conferentia statuat normas de examine sponsorum, (...) quibus diligenter observatis, parochus procedere possit ad matrimonio assistendum.“ [„Biskupská konference vydá předpisy o zjišťování u snoubenců (...) teprve potom, když to vše farář dodržel, může je oddat.“]

K tomuto obecnému rozhodnutí o snubním protokolu nepřipojuje Kodex žádná další konkrétní ustanovení.

Italská biskupská konference se k této problematice vyjádřila – byť ne bezprostředně, protože očekávala zveřejnění připravované státní legislativy týkající se některých náležitostí manželství uzavíraného podle konkordátu, k němuž však ve skutečnosti nedošlo – v dokumentu *Decreto generale sul matrimonio canonico*, který vstoupil v platnost 17. února 1991. O snubním protokolu a jeho kontextu se mluví v čl. 10 a v první části čl. 11. Zdá se nám vhodné předložit zde tyto normy, abychom – samozřejmě velmi stručně – pou-

kázali na jejich strukturu a obsah. *Decreto* na prvním místě připomíná, jaký *cíl* sleduje tento protokol: jedním slovem má sloužit k tomu, aby byla zaručena svoboda a úplnost manželského souhlasu, jakož i jeho právní účinnost, jíž nebude bránit žádná překážka ani podmíněnost:

„Cílem snubního protokolu je prověřit svobodu a úplnost jejich manželského souhlasu, jejich vůle uzavřít manželství podle přirozenosti, cílů a podstatných vlastností manželství i absenci překážek a podmíněností. (DGMC, čl. 10).

Snubní protokol má tedy charakter nástroje, jehož význam je ovšem mimořádný – ať už pro cíl, k němuž je zaměřen, tak pro metodu, kterou používá. Jeho cílem je totiž přivést snoubence prostřednictvím věcného dialogu k tomu, aby [k uzavření manželství] přistupovali zcela vědomě a zodpovědně. V tomto smyslu se snubní protokol zabývá těmi rozumovými a morálními skutečnostmi, jež integrují ty nejvlastnější dimenze lidské osoby. S ohledem na to, co bylo právě řečeno, uvádí *Decreto generale* v další pasáži několik *postupů*, jež mají charakterizovat proces vyplnění snubního protokolu:

„Důležitost a vážnost tohoto kroku vyžadují, aby jej s pečlivostí vedl farář, který se ptá jednotlivě každého ze snoubenců. Odpovídat je třeba pod přísahou, odpovědi musí být písemně zaznamenané a podepsané a podléhají služebnímu tajemství“ (DGMC, čl. 10).

Jak si snadno povšimneme, pro průběh vyplňování snubního protokolu se uvádí pět metodologických podnětů, prezentovaných jako důsledky jeho mimořádného významu a vážnosti s ohledem na výše představený cíl: a) na prvním místě se požaduje výjimečný osobní přístup ze strany toho, kdo vede vyplňová-

ní snubního protokolu – tj. *pečlivost*. Tímto pojmem se obvykle označuje smysl pro inteligentní zodpovědnost, s níž je třeba přistupovat k povinnostem spojeným se svěřeným úřadem; nejde tedy o čistě pragmatický postoj zacílený na provedení stanového úkolu, ale vyžaduje se čestný přístup ke svěřeným povinnostem spolu s respektem a starostí o dobro lidí, kterým farář slouží. Nezapomínejme, že jak v občanské, tak církevní sféře (srov. např. kán. 1284, § 1) je nezbytná pečlivost přirovnávána k postoji, jenž je vlastní „dobrému otci rodiny“; b) druhý údaj se týká skutečnosti, že snoubenci mají být dotazováni *každý zvlášť*: zcela evidentně má být u obou snoubenců zaručena naprostá svoboda vyjádření; c) třetí pravidlo se týká *přísahy*, která je znamením vznešenosti úkonu a garancí pravdomluvnosti předložených prohlášení; d) čtvrtý požadavek se týká toho, že je třeba vyhotovit písemný *protokol* tohoto zjišťování, který musí být přirozeně podepsán všemi zúčastněnými; tento požadavek má zajistit objektivnost (a – bude-li to do budoucna potřeba – i dokumentační průkaznost) toho, že toto zjišťování proběhlo, a hlavně toho, jaké měli snoubenci v jeho průběhu úmysly; e) pátý ukazatel se týká *úředního tajemství*, jež muž podléhá odpovědi snoubenců získané při této příležitosti; jedná se tedy o rozhovor, během něhož se vstupuje (nebo by se aspoň mělo vstupovat) spíše do hloubky náboženského přesvědčení obou snoubenců, ke skutečným důvodům, které je vedou k uzavření sňatku, k hluboké analýze toho, na čem vlastně chtějí založit své manželství, a k diskusi o případných nejistotách nebo obtížích, které do jejich rozhodnutí vstupují. Je zcela nutné, aby tyto tak osobní argumenty – jež mohou významně ovlivnit rozhodnutí o budoucnosti

dané osoby – byly chráněny zvlášť důkladnou formou diskretnosti. K prvním čtyřem pravidlům, které jsme právě vyjmenovali, se ještě vrátíme. Prozatím stačí, že jsme je obecně charakterizovali a že jsme stručně nastínil jejich souvislost s významem tohoto úkonu, jak to ostatně podtrhuje *Decreto generale*.

Dekret pak přechází k ustanovení, v jakém *čase* má být snubní protokol zhotoven: „Vyhotovení snubního protokolu zpravidla uzavírá bezprostřední přípravu na manželství a předpokládá, že již snoubenci absolvovali kurz přípravy na manželství a že byly ověřeny příslušné dokumenty“ (DGMC, čl. 10). Tento údaj týkající se doby, do níž má být nasměrováno vyplnění snubního protokolu (také k němu se ještě budeme muset vrátit), je uveden poté, co jsou upřesněny *dva zvláštní* konkrétní *způsoby*, jak tento protokol vyplňovat:

„Jestliže příslušný farář nemůže vyslechnout oba snoubence nebo mu v tom brání nějaká obtíž, předá úkol vyslechnout jednoho ze snoubenců jinému farářovi a požádá ho, aby mu byl protokol předán v uzavřené obálce a aby byl opatřen ověřením diecézní kurie, pokud tento farář náleží do jiné diecéze (srov. kán. 1070).

V případě nutnosti je dovoleno, aby farář využil služeb překladatele, jehož věrohodností si je jist; tímto překladatelem nesmí být v žádném případě druhý ze snoubenců (DGMC, čl. 10).

Tyto normy jsou jasné a nevyžadují žádné objasnění ani odůvodnění. Po nich následuje ustanovení o *časové platnosti* snubního protokolu: „Snubní protokol má platnost po dobu šesti měsíců“ (DGMC, čl. 10).

Důvodem pro toto ustanovení, jež se ostatně shoduje s dobou platnosti jiných dokumentů, které je třeba vystavit za účelem uza-

vření manželství,⁵ je moudrý předpoklad, že by v průběhu času mohlo dojít k novým skutečnostem (např. ke sňatku, uzavřenému v nedávné době, který by samozřejmě nebyl poznačen v neaktuálním potvrzení o křtu) nebo by se mohly změnit úmysly či podmínky, v jejichž rámci se dané manželství odvíjí (např. některá ze stran si to rozmyslí, načež zareaguje druhá strana nebo někdo jiný, kdo má zájem na uzavření tohoto manželství, výhrůžkami). Z toho tedy vyplývá, že je nutné, aby úmysly a podmínky, s nimiž snoubenci přicházejí uzavřít manželství, byly znovu vyjádřeny, jestliže k uzavření sňatku nedošlo do šesti měsíců od vypracování předchozího protokolu.⁶

První odstavec čl. 11 dokumentu *Decreto generale* uzavírá pojednání o vypracování snubního protokolu představením pastoračního kontextu, do něhož má být tento úkon začleněn:

„Osobní setkání faráře se snoubenci se nemají omezovat pouze na to, co je nezbytně nutné pro sepsání protokolu. Aby tento úkon, jehož právní význam je zřejmý, získal také náležitý pastorační obsah, je třeba, aby jej doprovázely další rozhovory, zvláště jednání se o snoubence, kteří dosud vykazují nedostatky nebo obtíže v učení či praxi křesťanského života.“

Jde o přirozený důsledek pastorační péče, o níž jsme mluvili výše. Povšimněme si, že právní a pastorační aspekt nejsou vnímány jako dvě proti sobě stojící skutečnosti, jak se tomu bohužel často děje, přestože tento dojem nevychází z věrohodné kritické reflexe, ale z povrchních dojmů. Právní aspekt je zde představen jako jeden z rozměrů pastorační péče, kterou samozřejmě nemůžeme chápat čistě svévolně nebo individualisticky, jako

něco oproštěného od všech pravidel i od zodpovědnosti za společenský dopad rozhodnutí jednotlivců nebo autority.

V tomto smyslu je velmi vhodné připomenout, jakým způsobem pojednává o snubním protokolu následný dokument CEI, *Direttorio di pastorale familiare*:⁷

„Zvláštní péče budiž věnována vypracování snubního protokolu, jímž se zpravidla zakončuje bezprostřední příprava na manželství a jež předpokládá, že snoubenci již prošli programem nebo kurzem přípravy na manželství. Cílem tohoto protokolu je ověřit svobodu a úplnost manželského souhlasu, vůli uzavřít manželství podle přirozenosti, cílů a podstatných vlastností manželství, absenci překážek a podmínek. Snubní protokol budiž zpracován farářem „který se pečlivě ptá jednotlivě každého ze snoubenců“⁸. Tento úkon ať je doceněn a prožíván ze strany kněží spolu s každým ze snoubenců jako významný a jedinečný okamžik moudrého rozlišování ohledně autenticity náboženského rozměru manželství a vnitřního růstu, zejména co se týká vůle uzavřít manželskou smlouvu, jak ji chápe církve.“

Samozřejmě si uvědomujeme, že tento text obsahuje určité módní výrazy dobového církevního žargonu, které nechceme nekriticky adorovat, ale zdá se nám, že výstižně a přesně formuluje cíl práce na vyplnění snubního protokolu, kterou označuje za příležitost k hlubšímu rozlišení, zda snoubenci opravdu chtějí uzavřít církevní sňatek.

Než přistoupíme k hlubší analýze, musíme se na závěr tohoto stručného přehledu normativních prvků zmínit o otázce *subjektu*, jemuž je svěřeno sepsání snubního protokolu. Článek 10 DGMC mluví obecně o „faráři“ nebo o „kompetentním faráři“. Toto vymeze-

ní je třeba ještě upřesnit, což se děje v čl. 4 DGMC, kde je stanoveno, že přípravné řízení k uzavření sňatku je v kompetenci faráře trvalého či přechodného bydliště nebo místa, kde se některý ze dvou snoubenců zdržuje alespoň po dobu jednoho měsíce; snoubenci si mohou vybrat, na kterého z nich se obrátí. Je zřejmé, že tyto kompetence pro přípravu řízení jsou vymezeny s pomocí kritéria vyjádřeného kánonem 1115, který určuje, ve které farnosti je možné uzavřít dané manželství. Je ovšem možné, že se farář, který se stará o přípravu k manželství a jehož úkolem je i sepsat snubní protokol, nemůže osobně kontaktovat s oběma snoubenci, například když se jeden z nich nezdržuje nablízku. V tomto případě stanoví čl. 10 DGMC s pomocí aplikace obecné možnosti dané kánonem 1070, že snubní zápis s tím ze snoubenců, který se nemůže zúčastnit jednání s příslušným farářem, může být proveden jiným farářem, přičemž je také upřesněno, že protokol o proběhnuvším jednání má být doručen v uzavřené obálce, a pokud se posílá do jiné diecéze, než ve které bylo jednání provedeno, má být navíc opatřen ověřením diecézní kurie.

Analýza některých problémů týkajících se snubního protokolu

V souhrnné prezentaci článku 10 dokumentu *Decreto generale sul matrimonio canonico* jsme upozornili, že se některými otázkami ještě budeme zabývat. Jde především o několik prvků řekněme metodologického rázu, které se týkají rozhovoru, v jehož rámci se snubní protokol vyplňuje: přesněji řečeno se jedná o oddělené jednání se snoubenci, o složení přísahy, o povinnost zachovat služební tajemství a konečně o dobu, kdy má být tento úkon proveden.

Oddělené jednání se snoubenci

Zdá se nám vhodné znovu upozornit,⁹ že s každým ze snoubenců je nutné *jednat odděleně*. Postupujeme-li jiným způsobem, zcela se ztrácí smysl tohoto rozhovoru a hlavně můžeme snoubencům bránit ve svobodném vyjádření k delikátním otázkám, týkajícím se například stupně spontánnosti jejich osobního přístupu k uzavření manželství, různých nejistot ohledně obsahu manželství či vůči druhému ze snoubenců, popř. strachu, že druhá strana mohla ve snaze dosáhnout uzavření manželství něco důležitého zatajit. Je evidentní, že přítomnost druhého snoubence může značně ovlivnit svobodu vyjadřování. Neobstojí zde ani spíše naivní argument, že v dané chvíli už před sebou snoubenci nemají co tajit, který je sice zčásti pochopitelný¹⁰, ale pravdou je i to, že ve skutečnosti působí na lidi celá řada osobních či místních vlivů a že o některých svých skutcích, pochybnostech nebo domněnkách se lidé stydí mluvit dokonce před svým budoucím manželem. Je velkou a neprozíravou chybou, vezmeme-li lidem možnost svěřit se s tím člověku, jako je farář, který – s tím, že to uchová v tajnosti – může poradit, objasnit a popřípadě pomoci. Ostatně existuje řada dalších situací, kdy se mohou snoubenci (a – chtějí-li – i v přítomnosti kněze) svobodně konfrontovat se svou minulostí, se svými názory a plány, s nejasnými body i s nesouladem, který mezi nimi může být. Je tedy rozumné, aby byla k dispozici také oficiální příležitost, v níž to mohou provést individuálně s oficiálním představitelem církve, který je doprovází na cestě k uzavření církevního sňatku. Tato rezervovanost musí samozřejmě platit pro celý proces přípravy na manželství: já osobně jsem potkal řadu kněží, kteří tvrdili, že se snoubenců ptají o samo-

tě pouze na to, zda se pro manželství rozhodují svobodně, nebo na to, zda je jejich postoj vůči druhému snoubenci upřímný, co se týká důležitých aspektů jejich uplynulého života. Tento přístup je bohužel ponechán na osobní libovůli kněží, byť je nesnadné zjistit, v čem by mohla být tato nedůslednost a nedostatečnost diskretnosti přínosná.

Přísaha

Na začátku vyplňování snubního protokolu je třeba složit *přísahu*. Tento úkon dosvědčuje, jak velkou zodpovědnost přebírá žadatel za skutečnosti, jež uvede ve snubním protokolu, a zároveň představuje jistou garanci jeho věrohodnosti. Přísahat znamená dovolávat se Boha za svědka upřímnosti toho, kdo činí nějaké prohlášení (srov. kán. 1199, § 1); přísaha tedy umocňuje presumpci věrohodnosti, kterou je třeba přiznat tomu, kdo vydává nějaké slovní svědectví. V tomto případě se jedná o potvrzující přísahu, jejímž předmětem je právě věrohodnost prohlášení, které bylo nebo bude vydáno, zatímco předmětem příslibné přísahy je přijetí určité povinnosti, kterou se člověk zavazuje splnit.

Předpoklad věrohodnosti, který je prostřednictvím přísahy ještě umocněn, však není tím pádem automaticky tzv. absolutní presumpcí, označovanou jako *iuris et de iure*. Tento druh presumpce je charakterizován tím, že se zcela automaticky a neoddiskutovatelně předpokládá, že mezi tím, co bylo vypověděno, a tím, co bylo úmyslem (jakož i s objektivní skutečností), vládne absolutní soulad; u této presumpce se nepřipouští žádné ověření pro dokázání opaku. Jedinou možností pro zpochybnění účinků této presumpce je „nepřímý důkaz“, jehož součástí je průkazné ověření, že skutečnost, která je základem

samotné presumpce, vůbec neexistuje: stručně a konkrétně řečeno, musí se prokázat, že vůbec nedošlo k přísaze, která stojí u kořene této presumpce. V případě vyplňování snubního protokolu, i když se výpověď odehrává pod přísahou, je předpoklad, že mezi výpovědí a skutečností vládne soulad, presumpcí obyčejnou, která připouští ověření pomocí přímých důkazů. Je zřejmé, že toto případné ověření se týká soudního řízení, v němž by se jednalo o zpochybnění platnosti manželského svazku např. na základě tvrzení, že navzdory tomu, co bylo prohlášeno, uzavíral jeden ze snoubenců sňatek z donucení, nebo uzavření sňatku simuloval, popř. vyloučil některý z jeho cílů nebo podstatných vlastností, nebo že se dopustil podvodu vůči druhému partnerovi ohledně své osoby, aby si tak pojistil, že dojde k manželskému souhlasu. Jak je známo, pod přísahou učiněná prohlášení stran mohou mít značnou, někdy dokonce i plnohodnotnou důkazní hodnotu, pokud by ostatní cesty důkazního řízení nepřinesly žádný výsledek a pokud by byla splněna podmínka, že indicie, okolnosti i reference ohledně věrohodnosti kompletně souhlasí s vydanými prohlášeními.¹¹ Můžeme se tudíž setkat s tím, že tentýž člověk vypoví ve dvou přísežných prohlášeních zcela opačné věci: například během vyplňování snubního protokolu uvede, že přijímá úkol přivést na svět a vychovat děti, zatímco při soudním řízení může naopak tvrdit, že plození dětí vyloučil. Jedno z těchto dvou prohlášení je tedy pravděpodobně nepravdivé, protože tentýž člověk nemůže zároveň chtít i nechtít tutéž skutečnost. Pak vyvstává delikátní problém, které z těchto místopřísežných prohlášení považovat za pravdivé. Samozřejmě nemůžeme podceňovat to první prohlášení, učiněné při vyplňo-

vání snubního protokolu; tato prohlášení jsou obvykle začleněna do akt soudního řízení a dotyčná osoba se k nim při soudním řízení vyjadřuje, zvláště pokud nyní tvrdí opak. Je ovšem jasné, že se při řešení této otázky nemůžeme opírat jen o chronologický sled těchto prohlášení, ale že je třeba získat do celého případu hlubší vhled, aby byl možné rozpoznat, které z těchto protikladných prohlášení je důvěryhodnější. Pro konkrétní průběh tohoto procesu hlubšího pochopení situace neexistují žádná obecná pravidla – je nutné postupovat s přiměřenou rozvahou a celou situací rozumně posuzovat: je proto nutné zvážit všechny okolnosti případu, abychom se dokázali zorientovat, kterému z těchto dvou místopřísežných prohlášení dát přednost. Z těchto zmíněných okolností můžeme uvést např.: prohlášení, jimiž dotčené osoby zjevily v době uzavření manželství své skutečné úmysly ohledně manželství dalším lidem; ověření důvodu, díky němuž se dotčená osoba rozhodla jednat tak, jak odpovídá jednomu či druhému prohlášení; rekonstrukce obvyklého jednání daného jedince, aby se mohlo ověřit, se kterým ze dvou protichůdných prohlášení tyto postoje souhlasí.¹² Nelze přitom ovšem opomenout jedno důležité procesní pravidlo, že totiž v případě nemožnosti dosáhnout morální jistoty ohledně žadatelem preferované teze, je nutné rozhodnout v opačném smyslu, než žadatel předkládá ve své soudní žádosti (srov. kán. 1608 § 4); toto pravidlo je výslovně formulováno tam, kde se jedná o manželské záležitosti (srov. kán. 1060) v tom smyslu, že v případě oprávněné pochybnosti ve věci podkladů svědčících pro předpokládanou neplatnost má větší váhu hodnota manželství, instituce, jež se těší přízni práva.

Úřední tajemství

Obsah rozhovoru se snoubenci a snubní protokol, v němž jsou tyto informace zachyceny, podléhají – jak už bylo řečeno – *úřednímu tajemství*. Toto tajemství zavazuje toho, kdo provedl zápis protokolu, i toho, kdo je zodpovědný za jeho archivaci, totiž farního nebo diecézního archiváře, v jehož archivu je tento dokument uchováván. Tuto povinnost je třeba zachovávat vůči dalším osobám, které nejsou pověřeny seznámit se s obsahem těchto dokumentů ani získat tento protokol, ať jsou to fyzické osoby nebo instituce. Zdá se nám rozumné připomenout i to, že ze samé podstaty věci platí úřední tajemství také pro prohlášení, které během sepisování snubního protokolu učinili jednotliví snoubenci o druhé straně: co tedy vypověděl snoubenec, musí zůstat tajné před snoubenkou, a naopak. Je sice pravda, jak stanoví již zmíněný dokument CEI *Decreto generale* o ochraně dobré pověsti a rezervovanosti, s odvoláním na kán. 487, § 2, že „každý má právo požadovat a získat, ať už osobně, nebo prostřednictvím legitimně jmenovaného advokáta, potvrzení, výpisy, osvědčení, popř. fotokopie nebo autentické kopie dokumentů, obsahujících údaje, jež se ho týkají“ (čl. 2 § 5, 1°), na druhé straně je též pravda, že tentýž *Decreto generale* upřesňuje, že z tohoto práva

„jsou vyňaty údaje, které nepocházejí od samotného žadatele, takže jsou pod ochranou tajemství, stanoveného zákonem nebo nařízením, nebo jsou tyto údaje neoddělitelné od dalších údajů, týkajících se dalších osob, takže jde o vyhrazené údaje, které podléhají ochraně“ (čl. 2, § 5, 2°).

Žádný ze snoubenců tudíž nemá právo vědět, co vypovídal při vyplňování snubního protokolu ten druhý, ani nemůže obdržet

kopii tohoto protokolu, z níž by mohl zjistit, jak odpovídal během své výpovědi druhý ze snoubenců.

K tématu služebního tajemství je vhodné doplnit dvě další úvahy. Zaprvé: už bylo řečeno, že se osoby bez patřičného pověření nemohou seznámit s obsahem snubního protokolu. Kdo však toto pověření má? Nepochybně místní ordinář ve vztahu k výkonu své služby bdít nad pastorační aktivitou, jež je mu vlastní. Dále pak samozřejmě církevní soudní tribunál, kdykoliv se zabývá nějakou otázkou, např. manželskou, pro niž se jeví nezbytné získat tyto dokumenty a informace. Dobrá pověst a osobní důstojnost jsou ochráněny od neoprávněné újmy kanonickým právem (srov. kán. 220); výše zmíněné správní a soudní aktivity jsou však v této věci zcela oprávněné a ten, kdo se v nich angažuje, má právo i povinnost získat všechny informační prostředky, jež jsou povolené a vhodné pro dosažení institucionálního cíle, který mu byl svěřen (srov. kán. 50 a 1527 § 1). Uvažujeme-li analogicky k tomu, co je předepsáno o svědectví během soudního řízení (srov. kán. 1548 § 2), je třeba říci, že veřejný subjekt, který je povinen zachovávat úřední tajemství (ten, kdo vyplňoval snubní protokol nebo jej pouze uchovává), nepotřebuje žádné pověření nebo zproštění úředního tajemství ze strany těch, kdo na tom mají přímý zájem, aby mohl oprávněným osobám předložit snubní protokol nebo jim sdělit, co bylo během tohoto rozhovoru řečeno nebo co se v jeho průběhu odehrálo. Jedná se ostatně o úřední tajemství, jež je stanoveno zákonem a nikoliv požadováno od zúčastněných; můžeme je tedy přirovnat k tajemství, jež se váže na výkon určité svobodné profesní aktivity.

Druhá úvaha se týká možnosti, zda si ten,

kdo vede vyplňování snubního protokolu, může výpovědi jednoho snoubenců ověřit u druhého. Pro lepší pochopení si představme tento případ. Snoubenka se svěřuje faráři: „Můj snoubenec říká, že se mnou nechce mít děti.“ Co může farář dělat? Může tuto výpověď prozradit snoubenci s tím, že se ho zeptá, zda je pravda, co vypověděla jeho snoubenka, a o jaké důvody se toto jeho případné odmítnutí mít děti opírá? Máme-li pochybnost, zda to je možné, mohla by se nám zdát vhodná následující praxe: farář by si měl předvolat snoubence a sdělit mu, že v průběhu výpovědi snoubenky vyšla najevo vážná okolnost, která nedovoluje, aby mohlo být jejich manželství uzavřeno; pak by měl stanovit nějaké období, aby si ti dva mohli vyjasnit situaci, a po uplynutí této doby je znovu pozvat, aby mu sdělili výsledek tohoto doporučeného ujasnění. V případě, že tento problém (ať už v dialogu samotných snoubenců, nebo ve společném rozhovoru snoubenců s farářem) nebude vyřešen, měl by farář předat tuto záležitost místnímu ordináři, který by mohl otevřít hlubší analýzu tohoto případu a provést příslušná ověření či zpochybnění jednotlivých výpovědí. V každém případě, i když se problém bude zdát vyřešený a budou pokračovat přípravy na svatbu, je dobře, aby farář připojil k odpovídajícímu svazku dokumentů zprávu s popisem, co se stalo, *ad futuram rei memoriam*.

Doba sepsání snubního protokolu

Poslední otázkou, k níž se chceme vrátit, je problematika spojená s *dobou*, kdy je v rámci přípravy na manželství vhodné vyplnit snubní protokol. V této otázce se především musíme opřít o již zmíněnou skutečnost, že výše citované dokumenty zařazují tento úkon

spíše na závěr přípravy snoubenců a procesu shromažďování potřebných dokumentů. Vzhledem k tomu a s přihlédnutím ke skutečnosti, že snubní protokol i další shromážděné dokumenty mají šestiměsíční platnost (což je více než rozumné, jak dokazují výše analyzované argumenty, ale zároveň to stanoví pevný časový limit), bychom se mohli ptát, zda by nebylo vhodné – byť bychom dodrželi právně stanovené termíny platnosti – vyplnění snubního protokolu co nejvíce uspíšit. Vede nás k tomu jeden prozaický důvod: čím méně času zbývá do svatby, tím víc věcí je už připraveno a očekávání rodiny, jakož i sociální nebo ekonomická tíha svatebních příprav by se mohly stát okolnostmi, jež značně ovlivňují svobodu vyjádření snoubenců, kteří se vyjadřují k otázkám ze snubního protokolu. Není těžké pochopit, že toto nebezpečí nelze zcela vymýtit; jestliže však nezařadíme vyplnění snubního protokolu do doby příliš blízké samotnému termínu svatebního obřadu, bylo by ho možné do značné míry oslabit. Navíc, zůstaneme-li ještě u snahy co možná nejlépe odstranit toto nebezpečí, bychom mohli využít takzvanou „žádost o uzavření manželství“, kterou mají snoubenci podle některých diecézních norem předložit faráři na začátku blízké nebo bezprostřední přípravy na uzavření manželství. Zvláště pokud by se tato žádost neomezovala na anonymní a silně podmíněné zodpovězení předepsaných otázek, ale měli by ji svobodně sepsat sami snoubenci – poté, co o tom pohovoří mezi sebou, a po prvním kontaktu s farářem –, mohla by snad tato žádost sloužit k tomu, aby se už na začátku zachytily případné kritické body ohledně podmínek nebo úmyslů snoubenců, o něž by se pak dalo v dalším průběhu přípravy na manželství opřít.

Analýza formuláře snubního protokolu.

Upozornění, obsah, problémy

V poslední části tohoto příspěvku se chceme zabývat formulářem používaným pro snubní protokol. Tento formulář byl z podnětu již zmíněného dokumentu *Decreto generale sul matrimonio canonico* cíleně sjednocen pro celý italský národ.¹³ Po úvodních poznámkách, týkajících se způsobu jeho užití, prozkoumáme jednotlivé otázky, které obsahuje, abychom objasnili, jaké hodnoty se snaží chránit. V průběhu této analýzy také budeme moci poukázat na tři v dnešní době nejběžnější problémy, s nimiž se při této příležitosti může setkat ten, kdo se snoubenci vyplňuje snubní protokol: s deklarovanou absencí náboženské víry, s přítomností problémů psychického rázu u jednoho nebo u obou snoubenců a s příklonem k mentalitě akceptující rozvod.

Úvodní poznámky

Co se týká uspořádání snubního protokolu, považujeme za nutné zabývat se třemi *úvodními poznámkami*.

Jak již bylo několikrát připomenuto, vyplňování snubního protokolu spočívá v dialogu, který má mít náležitě slavnostní charakter a patřičnou hloubku. Tento dialog předpokládá přítomnost dvou partnerů a za normálních okolností pokládání otázek (z jedné strany nebo od obou účastníků) spolu s odpověďmi na tyto otázky ze strany dotázaného. Je tedy nutné, aby během tohoto procesu byly skutečně kladeny *otázky* a aby tyto otázky byly jasné, tj. samy o sobě identifikovatelné a přizpůsobené dotazovanému tak, že jim bude schopen porozumět a bude na ně schopen dát nějakou odpověď. Není-li nějaká otázka jasně formulovaná nebo má-li dotazovaný obtíže

vyjádřit se k tomu, co odpovídá jeho nejhlubším úmyslům, nejedná se už o dialog, nýbrž o monolog tazatele, který skončí tím, že místo odpovědí budou zapsány projekce toho, co si tazatel myslí, že dotazovaný chtěl a měl říci. Mnohé otázky obsažené v tomto formuláři jsou značně delikátní a osobně zavazující; odpovědět na ně vyžaduje dostatek času a nelze na ně dát bezprostřední a jednoznačnou odpověď, jako by šlo o nějaký vědomostní *kvíz*. Aby dotazovaný dokázal vyjádřit svou odpověď vyčerpávajícím způsobem, potřebuje k tomu určitý čas (a někdy i jistou „maieutickou“ pomoc, která však musí být poskytnuta s věrností původní myšlenky a v kontextu respektu a srdečné atmosféry).

Druhá úvodní poznámka se týká způsobu, jak *zapisovat* získané odpovědi: tento zápis má být přiměřeně obsáhlý a má co nejlépe vyjadřovat skutečně pronesená slova dotazovaného. V tomto smyslu plně platí slova, jež jsem napsal už před několika lety:

„Odpovědi ‚Ano‘ a ‚Ne‘, které obvykle nacházíme ve formulářích snubního protokolu, jsou z formálního hlediska nepochybně dostačující (k tomu, aby žadatel mohl uzavřít manželství), ale nenabízejí žádnou možnost pro hlubší poznání a rekonstrukci žadatelových úmyslů. K této extrémní stručnosti však bohužel zvou samy snubní protokoly, jež se obvykle používají v našich diecézích: prostor pro zachycení odpovědí snoubenců je skutečně zcela nedostatečný.“¹⁴

I v přepracovaných formulářích je dost málo místa na odpovědi; částečně by se to dalo vyřešit tím, že se odpovědi nebudou uvádět dvakrát po sobě na dvou přilehlých stranách (jako je tomu nyní), ale že se umístí do prostředního sloupce, po jehož stranách bude možné zapsat odpovědi snoubenců. V kaž-

dém případě je však nutné podtrhnout, že důležitá není ani tak obsáhlost odpovědí, jako spíše jejich souznění s tím, co skutečně prohlásily dotčené osoby: ve formulářích, které jsou zaslány církevnímu soudu, často čteme relativně obsáhlé odpovědi snoubenců, které se však jedna od druhé v ničem neliší a všechny jsou zpracovány tímtež „církevnickým“ stylem, z něhož se ihned můžeme dovítit, že prošly poměrně intenzivním filtrem ze strany tazatele, který je zapisoval. Při sepisování snubního protokolu bychom se měli analogicky inspirovat normou Kodexu pro soudní zápisy, která stanoví, že tyto zápisy musí obsahovat „*ipsa editi testimonii verba*“ [„doslovně zachycené svědectví“], aspoň nako-lik se týká základní otázky soudního jednání (kán. 1567 § 1).

Poslední úvodní poznámka se týká toho, zda je vhodné (jak už bylo připomenuto výše) přidat k protokolu o dotazování snoubenců (a obecně ke svazku materiálů týkajících se daného manželství) nějaké *poznámky*, když by v průběhu tohoto procesu vyvstaly nějaké zvláštní obtíže, např. pokud by okolnosti, jež se objevily, mohly zpochybňovat nejen pozitivní vývoj manželského soužití, nýbrž přímo jeho platnost. Například: nejprve vyjádřené a pak popřené obavy; nesprávné úmysly, které byly deklarovány a poté korigovány na základě upozornění faráře, že za této situace není možné pokračovat v přípravě; okolnosti, které by – byť zdánlivě objasněné – mohly zanechat určitou nejistotu, jako např. paralelní vztahy vedle vztahu snoubeneckého; obtíže, k nimž v tomto snoubeneckém vztahu došlo z důvodu užívání návykových látek, hazardních her nebo jiných návykových tendencí, jež jsou potencionálně velmi nebezpečné pro rodinný život. Tyto poznámky faráře mohou

být velmi užitečné pro případné soudní řízení, už proto, že mohou dosvědčit tvrzení jedné ze stran, že už v době uzavírání manželství byla situace snoubenců problematická.

Analýza formuláře

Nyní přejdeme k analýze formuláře používaného pro snubní zápis. V první řadě je třeba podotknout, že tento formulář je vytištěn na jediném listu papíru o čtyřech stranách. Jedná se o Model č. 1 v dnes užívaném souboru formulářů a jeho nadpis zní *Manželský dotazník*. Obvykle se užívá i jako obal pro ostatní dokumenty, týkající se daného manželství. Před vlastním souborem otázek je zařazen oddíl pro vepsání osobních údajů snoubenců, dále pak seznam dokumentů, které je třeba obstarat (některé jsou povinné, jiné se pořizují za určitých okolností), aby bylo možné lépe uspořádat a zkontrolovat, co všechno je třeba opatřit, následuje sekce pro zápis dalších údajů (jako je záznam o způsobu přípravy na manželství a zápis o dvou možných doplňkových prohlášeních, které je třeba vykonat při uzavírání manželství¹⁵) a na závěr je zde prostor pro poznačení údajů o uzavření církevního sňatku a o případném nahlášení jeho občanských účinků.

V úvodu samotného dotazníku musí ten, kdo vyplňuje snubní protokol, uvést, jakým způsobem ověřil totožnost dotazovaného, a potvrdit, že byla složena přísaha; pak následují samotné otázky, rozdělené do tří oddílů. První oddíl je nazván *Svobodný stav* a sestává ze dvou otázek:

„1. Pobýval jste po dovršení šestnácti let věku v některé jiné diecézi déle než rok? Kde?

2. Uzavřel jste někdy manželství, byť jen občanské? Kdy a s kým? Jak byl tento svazek ukončen? Máte děti?“

Cílem těchto otázek je potvrdit svobodný stav snoubenců, tj. absenci případného manželského pouta, které by jim podle kán. 1085, § 1 bránilo uzavřít manželství, k němuž se připravují. Poznámka č. 6 v tomto formuláři připomíná:

„Otázky týkající se svobodného stavu se nesmí nikdy vynechat. Odpovědi na ně mají charakter doplňkové přísahy pro případ, že by skutečnost svobodného stavu nebylo možné prokázat svědecky. Je třeba mít na paměti, že pokud by snoubenec nebo snoubenka pobýval/a po dovršení 16 let věku po dobu delší než jeden rok v některé jiné diecézi, než kam spadá jeho (její) bydliště, musí si farář, který vede předmanželské zjišťování, ověřit jeho (její) svobodný stav prostřednictvím dvou vhodných svědků.“ (srov. čl. 9 DGMC)

K tomuto ověření svobodného stavu stojí za to přidat jedno zpřesnění, protože někteří kněží (už) nemají zcela jasno v tom, co znamená pojem „svobodný stav“. Stává se totiž, že se předmanželské zjišťování uzavírá až těsně před uzavřením manželství na základě chybného předpokladu ohledně svobodného stavu stran, např. v domnění, že manželství dvou nepokřtěných (uzavřené občansky nebo vlastní formou té které náboženské společnosti), popřípadě občanské manželství pokřtěného západního nekatolického křesťana, je automaticky rozvázáno občanským rozvodem, nebo že tato manželství přímo nejsou platná, když nebyla uzavřena „v (katolické) církvi“. Tito kněží evidentně zapomínají (možná i v důsledku zmatků, které v této věci dnes vládou) na katolické učení o manželství jako o přirozeném svazku a o nerozlučitelnosti každého platně uzavřeného manželství, ať už je slaveno jakoukoliv formou. Přestože uzavření pouze občanského manželství

nevede u člena římskokatolické církve¹⁶ ke vzniku platného manželského svazku, u nekatolicky pokřtěných a u nepokřtěných působí slavení manželství závaznou formou (ať už je to občanský, nebo církevní sňatek) vznik platného pouta, které je samo o sobě nerozlučitelné a není zrušeno případným následným občanským rozvodem ani jakýmkoliv analogickým procesem. Duchovní pastýři na to nesmí zapomínat, aby svým povrchním chováním nepůsobili lidem vážné obtíže,¹⁷ ale aby jim nabídli vhodné pastorační nástroje, jako je např. proces rozvázání nesvátostného manželství *in favorem fidei*.¹⁸

Druhá část formuláře snubního protokolu je nadepsána *Manželský souhlas*. Tento oddíl je nejdůležitější a také nejnáročnější – týká se totiž svobody a úmyslů osob; je to také nejobsáhlejší část snubního protokolu, protože je v něm nutné posoudit stupeň svobody a úmyslů lidí, což je velmi delikátní úkol. Najdeme zde osm otázek, očíslovaných od č. 3 do č. 10. Nyní je podrobíme analýze, abychom upozornili na to, co se jejich prostřednictvím zjišťuje a s jakými specifickými problémy se u nich můžeme setkat, jak bylo naznačeno výše.

a) Otázka č. 3 se zabývá *náboženským uvědoměním si* povahy manželství. Zní:

„3. Proč chcete uzavřít manželství v církvi? Věříte v manželství jako ve svátost? Máte nějaké obtíže přijmout učení církve o manželství? Jaké?“

K této otázce je třeba uvést několik poznámek. Na první pohled se její formulace může zdát nejednoznačná – jako by oscilovala mezi problémem přijetí svátostného rozměru manželství a přijetím jeho podstatných vlastností, kterých se týkají i další otázky snubního protokolu. Je třeba říci, že tato nejednoznač-

nost není tak zřejmá: podle obecně sdíleného učení se pro pokřtěného považuje za nezbytný a dostatečný úmysl (byť se přirozeně očekává něco víc než toto minimum) pro uzavření platného manželství obecný úmysl dělat to, co církev chápe jako manželství; podle ustáleného mínění se tento úmysl vyjadřuje tím, že žadatel přijímá (nebo přinejmenším pozitivně nevyklučuje) takzvanou „přirozenou“ strukturu samotného manželství. Proto je u pokřtěného, který má tento úmysl, implicitně přítomný i svátostný úmysl, který církev rozpoznává (za výše uvedených okolností) i u těch, kdo jej výslovně nevyjádří. Pokud by však někdo odmítal samotnou přirozenou strukturu manželství, nebylo by možné uznat ani tento jeho implicitní svátostný úmysl.

Druhá poznámka se týká toho, že tato otázka má smysl především pro pokřtěné žadatele, a to pro ty, kteří ve svých výpovědích považují manželství za svátost. Pro nepokřtěné se tato otázka zdá být spíše nemístná, protože jejich manželství s katolickou stranou nebude mít svátostný charakter: nemá tudíž žádný smysl přijímat nebo odmítat to, co neexistuje. Pro pokřtěné členy těch křesťanských vyznání, která uznávají svátostný charakter manželství, může mít tato otázka pouze okrajový význam, aspoň co se týká subjektivní roviny: i když jejich manželství s katolíkem je objektivně svátostné, pro ně subjektivně je tato dimenze bezvýznamná, protože podle jejich vyznání (předpokládejme, že sdílejí jeho oficiální učení) toto manželství svátostné není. Nelze ovšem vyloučit možnost, že tito snoubenci budou vnímaví pro svátostnou a náboženskou dimenzi manželství; jejich situaci pak můžeme přirovnat k situaci těch pokřtěných, kteří patří k vyznáním uznávajícím svátostný charakter manželství, ale objektiv-

ně opustili svou víru: touto záležitostí se budeme zabývat ve třetí poznámce.

Tato otázka se zabývá tím, jaký stupeň víry je potřebný, aby pokřtěný mohl uzavřít manželství. S tímto problémem se setkávají duchovní pastýři při přípravě na manželství v situacích, kdy před sebou mají pokřtěné, kterým nebyla dopřána náboženská výchova, kteří neprožívají víru a kteří se prohlašují za nevěřící nebo se (a tato otázka nás zde zajímá) deklarují za příslušníky nějakého vyznání, podle kterého je manželství čistě občanskou a světskou záležitostí. Doktrinální otázka je v této věci velmi složitá a my se jí zde nemůžeme zabývat.¹⁹ V každém případě, považujeme-li obecně princip totožnosti mezi manželským slibem a svátostí u pokřtěných jako něco jistého, jsou ovšem myslitelné jednotlivé případy, kdy k tomu v důsledku pozitivního vyloučení vůle ze strany subjektu nedojde. Už jsme připomněli, jaká minimální kritéria zaručují dostatečnou náboženskou otevřenost pokřtěného katolíka k uzavření manželství: nedostatkem je popírání přirozené struktury manželství nebo výslovné odmítnutí jeho náboženského a svátostného rozměru. Je-li však toto minimum zaručeno, jedná se o dostatečný (byť ne zcela optimální) úmysl a můžeme říci, že snoubenci „svým pravým úmyslem přijímají Boží záměr s manželstvím, a tak aspoň nepřímou souhlasí s tím, co zamýšlí církev, když je oddává,“²⁰ pokud dávají najevo aspoň implicitní otevřenost vůči plánu Stvořitele. Také během vyplňování snubního protokolu je třeba ověření stupně náboženského úmyslu (chceme-li to tak nazvat, pak „víry“) zaměřit na tyto objektivní a objektivně zjistitelné termíny. Přestože i slabá víra je dostačující pro uzavření manželství, je úkolem duchovního pastýře,

aby se snažil tuto víru posílit. Nemá však právo požadovat od snoubenců stupeň víry odpovídající jeho osobním představám, protože by se tak dostal do rozporu s oficiálním učení církve a riskoval by to, co papež uvádí v již zmíněném dokumentu:

„Především by tu bylo riziko nepodložených a diskriminujících úsudků; dále nebezpečí, že by se ke škodě křesťanských společenství vyvolaly pochybnosti o platnosti již uzavřeného manželství a nové, bezdůvodné konflikty ve svědomí manželů.“

Pokud ovšem farář zjistí, že se v rámci hranic, stanovených učením církve, nachází tvář v tvář nepřekonatelným obtížím, neumožňujícím přivést toto ověření ke zdárnému cíli, může se odvolat k místnímu ordináři, který tuto záležitost prozkoumá s pomocí nejvhodnějších nástrojů, jež má k dispozici. Například může zajistit setkání dotčené osoby s teologickým nebo filosofickým expertem, který jí dovolí lépe pochopit její stávající situaci, nebo může v případě vážné pochybnosti – a dokud tato pochybnost nebude odstraněna – zakázat uzavření tohoto manželství (srov. kán. 1077 § 1).

Abychom zabránili špatnému pochopení, připomínáme, že ověření minimálních požadavků, potřebných pro uzavření církevního manželství, a to i z pohledu subjektivní víry, není jediným pastoračním úkolem faráře ani jej nezbavuje povinnosti pomáhat dotčeným lidem, aby rozvíjeli své výslovné přilnutí víry ke skutečnosti, a to i k manželství, a usilovali o plnou účinnost této svátosti. Tyto dvě otázky však nejsou jedno a to samé a jejich nedůsledné rozlišení zřejmě vede k nebezpečným zmatkům, před nimiž varuje i papež a jejichž pastorační výsledky jsou mnohem menší, než bychom si mohli naivně myslet.

b) Na závěr těchto úvah je vhodné stručně pojednat o možnosti, kterou předvídá první paragraf kán. 1077,²¹ protože se dotýká i dalších případných problematických pasáží poučení před uzavřením manželství. Místní ordinář může, má-li vážný důvod a po dobu, co tento důvod trvá, zakázat uzavření daného manželství. Tento zákaz tudíž nemůže mít všeobecný ráz, ale musí se týkat konkrétního manželství; síla tohoto zákazu nepůsobí neplatnost, nýbrž jen nedovolenost případného manželského pouta, pokud by bylo uzavřeno bez ohledu na tento zákaz. To logicky odpovídá legislativnímu rozhodnutí, podle něhož je pravomoc prohlásit nebo stanovit vady působící neplatnost manželství vyhrazena jediné svrchované autoritě kanonického řádu.²² Tato možnost, kterou disponuje ordinář, je nepochybně velmi významná a může značně napomoci faráři, když musí čelit případným obtížím, vzešlým z předmanželských rozhovorů. Dočasný zákaz uzavřít manželství má nepochybně také význam v tom, že umožňuje hlubší prozkoumání nesnází, které jsou u kořene problému, aby je bylo možné lépe objasnit a vyřešit, protože ordinář „má autoritu, s níž může případně stanovit další a specifické důkazní prostředky, aby se dospělo k morální jistotě.“²³ Farář se tedy má obrátit na ordináře v případě, kdy se nachází tváří v tvář obtížím, které se mu zdají nesnadno řešitelné nebo které převyšují nástroje, které má k dispozici a k nimž patří většinou pouze rozhovor (je-li nutné i opakovaný) se snoubenci a požadavek na předložení obvyklých dokumentů. Zdůrazněme, že možnost využít odvolání k ordináři je určena pro případy, kdy se farář nachází v obtížné situaci, nikoliv pro situace, kdy nabyl morální jistoty, že dané snoubence nelze církevně oddat. V tom případě by měl

farář informovat snoubence o závěru, k němuž dospěl, předložit jim příslušné důvody a snažit se, aby tuto skutečnost dokázali přijmout. Pokud je farář nepřesvědčí, může se stát, že v souladu s normami pro odvolání proti správnému rozhodnutí (srov. kán. 1732 a dále) sami předloží ordináři žádost o přezkoumání a případné přehodnocení rozhodnutí tohoto faráře.

c) Další otázka ve snubním protokolu, věnovaná manželskému souhlasu, se zabývá *svobodou k uzavření manželství*:

„4. Manželství vyžaduje plně svobodné rozhodnutí. Uzavíráte manželství ze svého rozhodnutí, svobodně a z lásky, nebo jste něčím přinucen? Nenaléhají na Vás ohledně uzavření manželství Vaši příbuzní, popř. příbuzní Vašeho snoubence (Vaší snoubenky)?“

Cílem této otázky je chránit vnější svobodu, nezbytnou pro rozhodnutí uzavřít manželství, kterou slavnostně vyhláší kánon 219 a jejíž konkrétní podobu chrání kánony 125 § 1 a 1103. Přestože v lidských rozhodnutích není možné dosáhnout „plně“ svobody – vždyť člověk žije v dějinách a podléhá řadě vlivů, vycházejících z kultury, z rodinných a společenských vztahů i od partnera, s nímž chce uzavřít manželství –, církevní právo zamýšlí hájit základní svobodu, která musí být zachována při uzavírání manželství, aby do tohoto úkonu nevstupovaly další vlivy: ať už by šlo o fyzické násilí,²⁴ v jehož důsledku není možné složit manželský slib *lidským způsobem*, protože se to děje pouze pasivně; nebo by byl tento slib ovlivněn *secundum quid*, což obnáší tzv. morální násilí, uvádějící člověka do tak silného napětí nebo obav, že se rozhodne pro to, co by jinak vůbec nechtěl udělat. Právě tato určující síla ve vztahu k danému člověku *a quo ut quis se liberet eligere cogatur*

matrimonium [od níž se člověk chce osvobodit tím, že si zvolí vstup do manželství]) je mírou oné *gravitas* [závažnosti], která je měřítkem intenzity strachu, kterému daný člověk podléhá. Je zřejmé, že zhodnocení toho, jaký vliv měl na svobodu, s níž daný člověk uzavíral manželství, někdo jiný, je velmi delikátní a nesnadné, protože je třeba vzít v potaz celou řadu subjektivních, velmi jemných a stěží změřitelných prvků. Proto musí ten, kdo zkoumá tuto situaci, velmi trpělivě hodnotit celou situaci, kdykoliv se prokazatelně setkává s nějakým nátlakem nebo kdykoliv je možné tento nátlak předpokládat – např. v případě neplánovaného těhotenství. Je jasné, že těhotenství samo o sobě, jakož i ne zcela dobrovolné uzavření manželství na základě toho, že je snoubenka těhotná, nemá sílu způsobit vadu souhlasu (člověk se totiž může svobodně rozhodnout i proti svým přáním, záměrům a plánům); dostatečným důvodem pro narušení svobody manželského souhlasu není ani to, že se člověk odvolává na „splnění své povinnosti“ nebo na něco podobného. Často se však setkáváme se situacemi, kdy se dá očekávat, že je ve hře nějaké přinucení a kde může pravomoc rodičů nad vlastními dětmi²⁵ přerůst přes přiměřenou mez. V podobných případech se musí ten, kdo vede dialog se snoubenci, snažit s opatrností a trpělivostí vnést světlo do toho, s jakými pocity a s jakou mírou nezávislosti přistupují k manželskému slibu. S ohledem na to, co jsme řekli o tajemství, které je třeba zachovávat ohledně obsahu těchto rozhovorů, a o tom, jak omezené prostředky má farář k dispozici, když chce provádět případná ověření, je možné dojít ke čtyřem různým závěrům: k dovození uzavřít manželství, pokud farář konstatuje, že je přítomen dostatečný stupeň svobo-

dy; k výzvě, aby si strany ujasnily mezi sebou sporné otázky, přičemž se rozhodnutí o uzavření manželství odloží, dokud tyto otázky nebudou ujasněny; k odmítnutí uzavřít manželství, pokud je farář přesvědčen o tom, že jeden ze snoubenců vykazuje v postoji k uzavření manželství prokazatelně nesvobodný postoj; k předání celé záležitosti ordináři, pokud se ukázalo, že je třeba provést hlubší ověření, jako je např. prodiskutování toho, co vypověděl jeden ze snoubenců, s druhou stranou, nebo výslech rodičů nebo jiné osoby, která byla označena jako původce ohrožení svobody snoubenců. Tyto čtyři alternativy, které samozřejmě nespecifikují otázku přinucení, mohou být vodítkem pro jednání a možné výsledky dialogu před uzavřením manželství, který farář vede se snoubenci o každém z bodů přítomném ve snubním protokolu. V dalším pojednání se k nim proto už nebudeme vracet.

d) Další připravená otázka ve snubním protokolu pojednává o přijetí podstatných vlastností *jednoty* manželství a o povinnosti manželské *věrnosti*. Otázka je formulována takto:

„5. Manželství je společenství života mezi mužem a ženou. Chcete přijmout manželství jako jediné a berete na sebe závazek manželské věrnosti?“

Jak je známo a jak i aktuální učení a právní praxe definitivně objasnily, manželská jednota a věrnost jsou dvě různé věci.

Jednota patří k podstatným vlastnostem manželství ve smyslu kánonu 1056 a potvrzuje princip monogamie. Pro katolické učení je nepřijatelná současná polygamie: v tomtéž čase tedy nemůže existovat víc než jeden manželský svazek. Pouto, jež vzniká platným uzavřením manželství, se stává překáž-

kou pro platný vznik nového manželství, jak prohlašuje kánon 1085 § 1. Dovolena je pouze polygamie následná, tj. možnost uzavřít nové manželství po smrti partnera, popř. po rozvázání – samozřejmě prostřednictvím přípustných procesů podle kanonického práva²⁶ – předchozího manželství. Ptát se, zda snoubenci akceptují monogamní princip (v úzkém smyslu, tzn. jako odmítnutí současné polygamie), by se mohlo zdát zbytečné, protože v západní společnosti je tento model obvyklý. Ve skutečnosti tak tomu není: vždyť vážné jevy imigrace národů se zcela odlišnou kulturou a náboženstvím tento problém znovu mocně nastolují: v řadě manželství uzavíraných mezi členy různých náboženství (tzv. *disparitas cultus*, která je překážkou podle kán. 1086 § 1) není zbytečné přiměřeně prohloubit tento argument, jak ostatně vyžaduje obecně platná disciplína.²⁷

Pojem manželské věrnosti zato vyjadřuje následek vzájemného výlučného darování se manželů v rámci manželského svazku a spočívá v povinnosti – nejen morální, ale též právní – vzdát se sexuálních vztahů s jinými osobami. Úmysl uzavřít manželství bez toho, že by se člověk zavázal k věrnosti, nebo s tím, že přímo předpokládá uchovat si jakési právo udržovat sexuální vztahy s jinými osobami, tvoří zamýšlenou vadu manželského slibu, jež vede k neplatnosti manželské smlouvy. Bude proto třeba, aby zvláště v situaci, kdy farář, který vede přípravu snoubenců, zjistí, že během snoubeneckého vztahu došlo k problémům s věrností nebo že jeden ze dvou snoubenců dokonce udržoval souběžný vztah s někým jiným, patřičným a jasným způsobem prozkoumal danou situaci. Objasnění bude nutné zejména v případě, kdy mají tyto nevěrnosti nebo vztahy specificky sexuální ráz;

bylo by to samozřejmě vhodné i v případě citových a milostných vztahů, které nedosáhly úrovně tělesné intimity, protože i tyto situace jsou spíše dvojnásobné a mohou se v nich skrývat úmysly popírající platnost manželské smlouvy, které je v každém případě nutné považovat za nevhodné pro rozvoj manželského života. Tento průzkum může mít čtyři různé výsledky, které jsme už představili výše.

e) Další podstatnou vlastností manželství je vedle jednoty také *nerozlučitelnost*. Další otázka snubního protokolu má za cíl ověřit, zda ji snoubenci akceptují.

„6. Boží vůlí je, aby manželské pouto trvalo až do smrti jednoho z manželů. Chcete uzavřít manželství jako nerozlučitelé, a proto odmítáte jeho rozvázání prostřednictvím rozvodu?“

Jak již bylo připomenuto, nerozlučitelnost je vlastní charakteristikou každého platně uzavřeného manželství, ať už bylo uzavřeno kýmkoliv a jakoukoliv dovolenou formou. To, že manželství uzavírají křesťané a že má toto manželství svátostný charakter, nijak neutváří, nýbrž jen posiluje tuto vlastnost manželství: ve svátostném manželství nabývá nerozlučitelnost *peculiaris firmitas* [zvláštní pevnosti] (srov. kán. 1056). Je též známo, že charakteristika nerozlučitelnosti, týkající se těch, kdo uzavírají manželství (tzv. „vnitřní“ nerozlučitelnost), je absolutní: jinými slovy, jestliže snoubenci a pouze oni mohou svým souhlasem uzavřít manželství, tímto úkonem zároveň ztrácejí jakoukoliv moc nad manželským svazkem, takže jej už nemohou odvolat ani prohlásit za skončený (to samozřejmě platí pro subjektivní vůli, která je zároveň účinná). Uzavírá-li někdo manželství a přitom odmítá tuto jeho známou charakteristiku, manželský souhlas obsahuje vadu, a manželství

je tudíž neplatné. K vyloučení nerozlučitelnosti může dojít buď výslovně, když někdo přímo odmítá uzavřít nerozlučitelné manželství, nebo nepřímo, např. tím, že si některý ze snoubenců vyhradí možnost rozvést se v případě neúspěšného výsledku manželského soužití (samozřejmě přitom předpokládá, že rozvod znamená celkové ukončení manželského svazku, nejen ukončení jeho občanských účinků). Právě toto má na zřeteli právě komentovaná otázka, která se, jak si můžeme povšimnout, zabývá nejen přímým odmítnutím nerozlučitelnosti manželství, nýbrž i kalkulováním s případným rozvodem, což je nejobvyklejší formou nepřímého odmítnutí nerozlučitelnosti manželství – „nejobvyklejší“ nejen ve statistické, ale i v logické a psychologické rovině. Vždyť téměř nikdo neuzavírá manželství, aby se rozváděl, ale nemalý počet lidí uzavírá manželství s tím, že už dopředu počítají s rozvodem, pokud by je manželství neuspokojovalo nebo pokud by našli výhodnější alternativu.

V tomto směru můžeme představit jednu zvláštní nesnáz, s níž se při jednání se snoubenci setkáváme: snoubenci většinou nezastávají ani nevyjadřují specificky rozvodovou výhradu, protože v tom případě by se evidentně jednalo o nemožnost uzavřít manželství, nýbrž jsou zasaženi *rozvodovou mentalitou*, jejíž velmi rozšířené názory sdílejí, takže nevěří, že by na sebe dokázali vzít trvalé povinnost; na celý svůj život pak aplikují čistě pragmatickou mentalitu spolu s jejími subjektivními cíli „sebeuskutečnění“ a „blahobytu“, jež se pro ně stávají nejvyššími životními hodnotami. Tato situace je velmi složitá: z jedné strany nezapomeňme, že lidé obvykle jednají podle svých nehlubších přesvědčení; z druhé strany je nutné pamatovat

na to, že k neplatnosti manželství nestačí mít nějaké povšechné chybné názory, ale je třeba pozitivního vyjádření vůle, jež se konkrétně týká právě uzavíraného manželství. Učení církve²⁸ a právní praxe Římské rotý v této věci zaujaly vyrovnaný postoj, který může být vhodným vodítkem také pro ty, kdo vedou rozhovory se snoubenci: Rozvodová mentalita (kterou můžeme odborně označit jako „právní omyl“, protože jde o falešnou domněnku ohledně instituce manželství, která je ovšem částečná a týká se pouze jedné z jejích charakteristik) sama o sobě obvykle nestačí k tomu, aby způsobila vyloučení nerozlučitelnosti: pro její prokázání je nutné, aby zde došlo k nějakému pozitivnímu (tj. účinnému) úkonu vůle. Může ovšem dojít k situaci, že jsou mylné názory v nějakém člověku tak zakořeněny, popř. tvrdošijně rozvíjeny v jeho ideálním myšlenkovém světě, že začnou zásadně ovlivňovat jeho vůli, takže pak figurují jako bezprostřední princip jeho jednání. Tuto hypotézu odráží i kanonické zákonodárství v kán. 1099, i když v právním učení nepanuje ohledně jednoznačného vysvětlení pojmu *determinatio* vůle shoda.²⁹ Projevuje-li tedy jeden ze snoubenců názory odpovídající rozvodové mentalitě, musí se ten, kdo sepisuje snubní protokol, snažit rozpoznat, zda tuto mentalitu akceptuje pouze obecně, např. ve jménu tolerance,³⁰ nebo zda se s ní opravdu identifikuje, tzn. zda ji aplikuje – byť jen za předpokladu, že by nastaly určité okolnosti – i na vlastní manželství. V prvním případě je třeba snoubencům umožnit uzavření manželství, zatímco v druhém případě toto dovození nemůže být dáno. Ve snaze zcela pochopit úmysly daných snoubenců se ten, kdo vede přípravu na manželství, musí snažit poznat, s jakým životním projektem počítají, zejména

pak zda jde o projekt soužití trvalého, nebo jen dočasného. Bude muset dobře rozlišovat mezi předvídáním či strachem z toho, že zamýšlené manželství nemusí mít šťastný průběh, a rozhodnou vůlí se v tom případě rozvést. Dále pak bude nutné – aniž by to vedlo k uměle vytvářeným podezřením a k povrchním soudům – bedlivě rozlišit mezi pouhou vůlí případného odloučení manželů (tzn. přerušением společného života, přičemž manželé uznávají, že manželské pouto nadále trvá) a přesvědčením, že by bylo možné rozloučit samotné manželské pouto.

Nastane-li předpoklad tzv. zakořeněného omylu ohledně rozlučitelnosti manželství, farář by ze samotné podstaty problému neměl souhlasit s uzavřením manželství, protože zakořeněný omyl je ve své podstatě určujícím principem výkonu vůle: v tomto případě je však vhodné obrátit se již výše uvedeným způsobem na místního ordináře, protože správně zhodnotit celou situaci nemusí být vždy snadné a mohou zde přetrvávat různé nejistoty.

f) Manželství obsahuje dva vlastní, institucionální cíle, jak slavnostně prohlašuje kánon 1055 § 1: *prospěch manželů a zplození a výchovu dětí*. K ochraně těchto cílů je zaměřena následující otázka snubního protokolu:

„7. Manželství je ze své podstaty zaměřeno na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí. Přijímáte úkol otcovství/mateřství, aniž byste vylučoval/a dobro plození dětí? Máte v úmyslu poskytnout svým dětem katolickou výchovu?“

Jako první je třeba k této otázce připomenout, že *bonum coniugum* [prospěch manželů] není ve skutečnosti předmětem žádné otázky. Zmiňuje se pouze v úvodu této otázky, ale snoubenci se k němu nijak nevyjadřu-

jí. Možná to souvisí s tím, že je poměrně obtížné opravdu přesně vymezit povinnosti, vyplývající ze zaměření manželství na *bonum coniugum*, nebo s tím, že toto zaměření manželství souvisí spíše s oblastí psychických schopností přijmout a naplňovat povinnosti související s manželským životem (ve smyslu kán. 1095, 3°), než s problematikou vyloučení podstatných vlastností manželství. S ohledem na princip *quod abundat non vitiat* [co je navíc, není na škodu] a s vědomím, že povinnosti spojené s prospěchem manželů mohou být (byť velmi stručně) shrnuty do dvou skutečností – do vzájemné pomoci a úcty a do citového a sexuálního doplňování se v souladu s přirozeností a morálkou –, by farář mohl k těmto předepsaným otázkám připojit několik dalších dotazů například následujícího znění:

„Budete se snažit uznávat a respektovat svého partnera (svou partnerku) jako svého manžela (manželku)? Budete mu (jí) hmotně i duchovně pomáhat v různých životních okolnostech? Budete se snažit prožívat s ním (s ní) citový a sexuální život způsobem respektujícím lidskou osobu a její důstojnost?“

Zbytek této otázky je poměrně vyčerpávající: zaměřuje se na druhý podstatný cíl manželství, kterým je ochota k plození dětí. I na této rovině se však mohou objevit obtíže. Nechme stranou hypotézu výslovného prohlášení neochoty mít děti, což nepochybně brání uzavření manželství a nedovoluje pokračovat ve vyplňování snubního protokolu. Ale může se stát, že nebude snadné rozlišit, zda se opravdu jedná o skutečné odmítnutí prokreace, zvláště je-li tato skutečnost vyjádřena pod podmínkou, za níž se může skrývat skutečné a úplné odmítnutí přijetí dětí. Kdo je tedy ochoten přijmout děti (a tudíž uznat

právo svého manžela na skutky, jež jsou samy o sobě potřebné k početí dítěte) pouze za daných podmínek, které si on sám nárokuje stanovit, je potenciálně nakloněn k tomu, že nesplní-li se daná podmínka, promění se toto jeho počáteční odmítnutí v odmítnutí trvalé. V podobných případech je vhodné, aby si snoubenci tuto věc vzájemně ujasnili, přičemž farář posečká s definitivním rozhodnutím, zda jim dovolí uzavřít sňatek, až do doby, kdy se seznámí s výsledkem tohoto jejich rozhovoru, nebo aby se záležitost předala ordináři, což je vhodné především tam, kde není snadné do hloubky poznat skutečný úmysl snoubenců. Podobně by se mělo postupovat v případě těch snoubenců, kteří sice prohlásili, že mají v úmyslu dát život dětem, ale pouze adoptivním, popř. prostřednictvím umělých prostředků, neboť např. vědí o tom, že jsou neplodní nebo že jsou nakaženi virem HIV. Už jen to, že se v těchto případech vyžaduje znalost těch nejmodernějších postupů užívaných ve výše zmíněných procedurách, je dostatečným důvodem, aby byly tyto případy předány ordináři.

Na závěr tohoto bodu uvedme, že mnohem méně nesnází (přinejmenším z pohledu ověření průkazných úmyslů, nezbytných pro platnost manželství) působí otázka katolické výchovy dětí. Jde sice o důležitou povinnost katolických rodičů (srov. kán. 226 § 2 a 793), ale problém, zda její vyloučení může vůbec způsobit neplatnost manželství, je dosud předmětem diskusí. Že tento úkol není podstatný pro platnost manželství, můžeme ostatně vidět i na disciplíně týkající se smíšených manželství, kde se nekatolická strana (ať už je pokřtěná nebo ne) zavazuje pouze k tomu, že si je vědoma úkolu katolické strany udělat vše potřebné, aby jejich děti byly pokřtěny a aby

se jim dostalo katolické výchovy (srov. kán. 1086 a 1124–1125).

g) Další otázka snubního protokolu otevírá velmi delikátní problematiku – otázku případných *podmínek*, které mohou mít vliv na účinnost manželského souhlasu:

„8. Kladete pro toto manželství nějaké podmínky? Jaké?“

Tato problematika je delikátní, protože v sobě obnáší jistou nesnáz, jak ukazuje jednak samotný vývoj latinské legislativy v právě skončeném století, jednak skutečnost, že ve dvou dnes platných Kodexech, v jednom pro západní a ve druhém pro východní katolickou církev, nacházíme odlišnou disciplínu: východní kodex považuje za zneplatňující jakýkoliv druh podmínky (srov. kán. 826 CCEO); latinský kodex považuje za zneplatňující *eo ipso* [sám o sobě] pouze skutečnou podmínku – tj. podmínku nazývanou *de futuro* (a odkladnou³¹); přičemž podmínky nevlastní (nazývané *de praeterito* a *de praesenti*) mají tuto sílu pouze v některých případech, konkrétně na základě toho, zda se ověří či nikoliv skutečnost, která je v podmínce formulována nebo která tvoří její předmět (srov. kán. 1102 § 1–2). Tato nesnáz souvisí se strukturou fenoménu podmíněnosti, není snadné ji pochopit abstraktním způsobem a často ji nelze dobře rozlišit ani v konkrétním případě. Podstata tohoto fenoménu spočívá v tom, že účinnost skutku, který člověk koná (v manželství se jedná o účinnost manželského slibu) závisí na nějaké skutečnosti, nacházející se vně tohoto fenoménu: při vlastní podmínce se jedná o nejistou událost, k níž má dojít v budoucnosti, přičemž účinnost manželského slibu je pozastavena až do doby, než se tato událost uskuteční. V tomto bodě se skrývá další problém – a to když

se má skutečnost podléhající podmíněnosti ověřit nikoli v relativně krátkém čase a prostřednictvím jednoznačně prokazatelného jevu, nýbrž prostřednictvím jednání, které má daná osoba vykazovat vědomě a na neomezený čas, jako např. vzdát se alkoholu nebo toxických látek.³² Při podmínce *de praeterito* a *de praesenti* se již předmět podmíněnosti naplnil, ale člověk, který danou podmínku formuluje, tento výsledek dosud přesně nezná, ale přesto má v úmyslu spojit účinnost svého manželského souhlasu s jeho objektivní podobou. Představme si například, že si nějaký muž chce vzít děvče, jež mu říká, že s ním otěhotnělo, ale podřizuje účinnost svého manželského souhlasu podmínkou, že je toto nenarozené dítě skutečně jeho. V podobné situaci nedochází k obyčejnému oddálení účinnosti manželského slibu: ten buď bezprostředně vzniká v okamžiku uzavření manželství, nebo k němu vůbec nedochází, podle toho, zda je splněn předmět dané podmínky. V našem příkladu je tedy manželský slib ihned účinný a manželství samo o sobě platné, pokud je snoubenec skutečně otcem nenarozeného dítěte; manželský slib však bude neúčinný a manželství neplatné, pokud by otcem tohoto dítěte nebyl. Tolik na objektivní rovině. Na subjektivní rovině neexistuje ze samotné podstaty jistota (aspoň u toho, kdo klade podmínku, protože druhá strana někdy může přesně vědět, jak se skutečně věci mají), a teprve až jí bude dosaženo, bude to mít dopad výlučně na to, zda bude či nebude možné aplikovat zneplatňující účinek stanovené podmínky. Z toho, co bylo právě řečeno, vyplývá obecný úsudek, že k tomu, aby bylo možné klást nějakou podmínku, je nutná určitá pochybnost (např. že by se snoubenec mohl vrátit k braní drog, že je snoubenka

těhotná s někým jiným) nebo také přehnané zalíbení nebo požadavky ve vztahu k určité kvalitě (např. že je snoubenka plodná, neboť jde o poslední větev nějaké šlechtické rodiny, které hrozí vymření).

Když jsme tedy nastínili konceptuální nesnáze týkající se fenoménu podmínky, je třeba se zaměřit i na problémy praktického rázu. Ty spočívají především v tom, že podmínka bývá často nesprávně formulována – nikoliv pro vyjádření toho, že se účinnost vlastního manželského souhlasu podmiňuje nějakou přesně danou okolností, ale pouze – jak se obvykle říká – tak, že se daná okolnost považuje za zvláště významnou.³³ Právní učení i soudní praxe se často setkává s tím, že se v podobných situacích zaměňuje podmínka s podobnými fenomény: např. s „předpokladem“, který označuje jistou okolnost, na níž závisí rozhodnutí, zda uzavřít sňatek nebo nikoliv, přičemž k tomu pak v kladném případě dochází bez výhrad;³⁴ nebo s „obyčejem“ či „povinností“, tj. v úkolu, který jedna strana představuje druhé straně jako přídavek k vlastním hodnotám manželství, přestože k nim tato skutečnost nepatří: tak je tomu např. u dvou osob, které se rozhodly uzavřít manželství s tím, že pak manželka bude spolupracovat na obchodním záměru svého manžela; tato dohoda (i její naplnění) samozřejmě neovlivňuje účinnost manželského souhlasu.

Z toho vyplývá, že kdykoli některý ze snoubenců mluví při vyplňování snubního protokolu o „podmínkách“, musí se farář nejprve snažit přesně pochopit, co má vlastně na mysli. V případě, že se jedná o skutečnou podmínku *de futuro*, musí přerušit přípravu na manželství a nemůže snoubence přivést k jeho uzavření, protože by toto manželství bylo nepochybně neplatné. Jde-li pak o ne-

vlastní podmínku, měl by se farář pokusit snoubencům rozmluvit uzavření manželství a v každém případě se obrátit na místního ordináře, ať už pro delikátnost tohoto případu, tak pro ustanovení samotného Kodexu, podle něhož může být podmínka *de praeterito* nebo *de praesentia* stanovena pouze s jeho dovolením.³⁵

h) Další otázka vede k uvědomění si a k převzetí zodpovědnosti za *úmysly druhé strany uzavřít manželství*:

„9. Vaše snoubenka/Váš snoubenec přijímá svátostné manželství jako jediné a nerozlučitelné, nebo má v této oblasti nějaké výhrady (nevěrnost, rozvod)? Jste si jist/a, že si Vás bere svobodně a z lásky?“

Co se týká obsahu a možných problémů, nelze než odkázat na to, co jsme uvedli výše. Určitý údiv vzbuzuje jedině to, že se tato otázka dotýká pouze svobody manželského slibu a přijetí podstatných vlastností manželství, ale vůbec se nezabývá rovinou podstatných cílů – jak otázky *bonum coniugum*, jak jsme už uvedli v komentáři k otázce č. 7, tak odkazu na ochotu k plození dětí. Jaký to má důvod, není známo. V každém případě je jasné, že ten, kdo vede sepisování snubního protokolu, může rozšířit toto ověření vzájemného poznání snoubenců ohledně úmyslů, které má s manželstvím druhá strana, i na vlastní cíle manželské instituce.

i) Poslední otázka oddílu snubního protokolu, který se týká manželského souhlasu, nás vede k několika úvahám. Otázka zní takto:

„Měl/a jste během zasnoubení nějaké důvody k pochybnostem o šťastném průběhu vašeho sňatku? Nezatajil/a jste něco, co by mohlo vážně narušovat manželský život?“

Jako velmi příhodná se jeví zejména otázka na případné pochybnosti. Tyto pochybnosti

mohou mít charakter nejen podmínky, jak bylo připomenuto o něco výše, nýbrž i vyloučení v rámci tzv. *causa simulandi*, tj. pohnutky;³⁶ dalším důvodem může být *aversio* k manželství, což je psychologická situace, na jejímž základě může být manželství uzavřeno z přinucení. Jestliže tedy některý ze snoubenců vyjadřuje pochybnosti, musí farář důkladně objasnit jejich povahu, snažit se pochopit jejich subjektivní intenzitu a přesvědčit se, zda jsou tyto pochybnosti překonány. V každém případě by o tom měla být jasná zpráva ve snubním protokolu.

Cílem druhé části této otázky je zamezit – nakolik je to možné – oné speciální vadě souhlasu, kterou označujeme jako *podvodný omyl* zacílený na to, aby druhá strana souhlasila s uzavřením manželství. Tento omyl se týká určité osobní kvality a ze své povahy může vážně narušovat manželské soužití.³⁷ Jedná se o akcidentální omyl, vztahující se k určité kvalitě dané osoby; obecně tedy nepůsobí vadu souhlasu (srov. kán. 1097, § 2), ale může k ní vést pouze ve výjimečných případech, pokud by byl tento omyl úmyslný (tzn. se zodpovědností) a pokud by působil specifickou škodu, tj. pokud by bylo jeho cílem pojistit si, že druhá strana složí manželský slib; předmětem podvodu musí být navíc určitá osobní vlastnost snoubence, jež svou podstatou může vážně narušovat společné soužití. V průběhu let se v právní praxi objevilo několik podob tohoto jevu, které by mohly nabýt této intenzity omylu: neplodnost, homosexualita, klamavá indikace sociální nebo profesní situace, závislost na psychotropních látkách nebo na drogách, nákaza virem HIV, přítomnost anomálií psychického rázu, které ovšem samy o sobě nemají sílu učinit člověka neschopným uzavřít manželství.

Tváří v tvář projevům zamlčování podobných kvalit ze strany jednoho ze snoubenců vůči druhému by měl farář nejprve vybidnout snoubence, aby si tyto záležitosti ujasnili, jak už bylo několikrát připomenuto. Podle výsledků těchto diskusí pak může či nemůže pokračovat v přípravě na manželství a dovolit snoubencům uzavřít manželství. K tomu (rozumí se negativnímu) rozhodnutí může dospět i bezprostředně poté, co některý ze snoubenců tvrdošjně odmítá akceptovat problém, který mu předkládá druhá strana. V těchto případech a za již zmíněných podmínek nelze vyloučit odvolání se k místnímu ordináři, který pak může tuto situaci hlouběji posoudit.

Mezi kvalitami, jež mohou být předmětem záměrného uvedení v omyl, se uvádějí také *anomálie psychického nebo psychologického rázu*. Jde o velmi delikátní téma, které se dotýká nejen výše zmíněné vady souhlasu, ale i dalších oblastí vedoucích k možné neplatnosti manželství. Spadají sem především Kodexem reflektované hypotézy psychické neschopnosti, jež – jak je známo – působí neplatnost manželství bez ohledu na to, zda ten ze snoubenců, který těmito problémy netrpí, o nich ví či nikoliv. Zákon předvídá tři typy psychické neschopnosti: první dva se týkají samotné schopnosti rozhodnout se pro manželství buď proto, že danému člověku chybí užívání rozumu,³⁸ nebo proto, že mu schází schopnost kriticky zhodnotit práva a povinnosti manželství nebo že je na sebe v rámci svého sebeurčení nedokáže vzít;³⁹ třetí typ předvídá radikální neschopnost cítit základní manželské povinnosti, a tudíž neschopnost vzít za ně zodpovědnost na rovině právních povinností.⁴⁰

V této souvislosti je třeba připomenout dva

velmi důležité principy: jednak že je třeba považovat člověka za schopného až do té doby, než se s morální jistotou prokáže opak, tudíž i v situaci pochybností; na druhém místě, že určujícím kritériem pro rozlišení mezi neschopností a obtížností na psychické rovině je to, zda daná anomálie ovlivňuje podstatným způsobem jeho schopnosti chápat a/nebo chtít, jak už z pohledu formace rozhodnutí pro manželství, tak pod úhlem plnění/přijetí podstatných povinností, které z toho vycházejí.⁴¹ Tyto principy tvoří významný opěrný bod pro rozhodnutí, zda má farář člověku, který vykazuje psychické problémy, dovolit uzavřít manželství či nikoliv, i když s velkou pravděpodobností budou přinejmenším některé situace, k nimž může dojít, vyžadovat hlubší průzkum a zhodnocení. K dosažení jistoty se jeví jako vhodné představit následující hypotézy, které jsou ostatně v souladu s tím, co už jsme připomenuli dříve: na prvním místě má farář vyzvat snoubence, aby si danou záležitost vzájemně vyjasnili, čímž bude zajištěno, že si i ten ze snoubenců, kterého netrápí psychické poruchy, dobře uvědomuje, v jaké situaci se nachází, a že z toho nevyvozuje závěry, které by byly v protikladu k obsahu manželského slibu (např. vyloučení přijetí dětí, když se dozví o nemoci svého manžela). Na druhém místě – když je tato záležitost ověřena – má farář přistoupit k souhrnnému zhodnocení situace na základě informací, které mu byl ochoten sdělit snoubenec, jehož trápí psychické poruchy. Co se týká výsledků tohoto zhodnocení, může dojít ke třem případům: a) jestliže na základě získaných informací dojde farář k přesvědčení, že zde nejsou přítomny žádné indikace, jež by vážným způsobem protiřečily uzavření manželství, dokončí předmanželskou přípravu a

dovolí snoubencům uzavřít manželství s tím, že neopomene to, co se stalo, stručně poznamenat do svazku dokumentů týkajících se tohoto manželství; b) v případě, že je situace nejasná (např. pro evidentní odpor dotčeného snoubence), nebo pokud i nadále zůstává nějaká pochybnost ohledně jeho neschopnosti, musí farář předat celou záležitost místnímu ordináři, který bude moci s pomocí kánonu 1077 § 1 požadovat další potřebné informace nebo způsoby jejich zjištění, které by mu umožnily lépe objasnit celý problém: např. předložení klinické dokumentace, pověření mluvit s opatrovateli nebo ochotu snoubence podrobit se vyšetření u poradce, který se těší přízni daného ordináře. V případě odmítnutí spolupráce na tomto hlubším seznámení se s problémem může ordinář potvrdit zákaz uzavření manželství ve smyslu kánonu 1077 § 1, i když, pokud pochybnosti trvají, by mělo být prioritou směřovat k dovození svobodně uzavřít manželství; c) konečně v případě zjevné neschopnosti snoubence (např. u člověka, který bezprostředně před uzavřením sňatku utekl z psychiatrického oddělení, kde byl hospitalizován v důsledku recidivy nějaké psychické poruchy) musí farář sdělit zájemcům o sňatek, že v rámci svých kompetencí jim nemůže dovolit uzavřít manželství. Pak se zřejmě oni sami obrátí na místního ordináře s odvoláním proti rozhodnutí faráře.

Jak jistě pochopíme, jde o velmi delikátní situace, které jsou navíc zkomplikovány i tím, co se jeví jako určitá transformace psychické nemoci, aspoň pod dojmem vnějších symptomů. S příchodem psychofarmak, tlumících ty nejzřetelnější projevy některých poruch, se už téměř nesetkáváme s lidmi, kteří navenek projevují bizarní jednání nebo jsou oběti zjevného deliria či halucinací. Dnes máme

co do činění s lidmi s poruchami osobnosti, s charakterovými anomáliemi, s úzkostí a nerozhodností tváří v tvář převzetí zodpovědnosti; tyto nuance jsou subtilní a vyžadují velmi obezřetné a trpělivé rozlišení. Přestože ti, kdo jsou povoláni k tomuto tak obtížnému zhodnocení, nikdy nedokáží vyřešit všechny problémy, už to, že objasní výše uvedené principy a budou mít na zřeteli, jak postupovat (podle výše uvedeného doporučení), jim může pomoci, aby správně zhodnotili, zda člověku, který projevuje psychické anomálie, dovolit uzavřít sňatek, nebo ne.

Třetí oddíl formuláře snubního protokolu nese název *Překážky a zákazy*. Je mnohem stručnější než oddíl věnovaný manželskému souhlasu: jednak proto, že manželský souhlas je centrem celého kanonického systému týkajícího se manželství, jednak proto, že překážky, které jsou pozitivně uvedeny v zákonodárství (byť mají svou oprávněnost), se statisticky vyskytují jen velmi zřídka. Celý proces ohledně kanonických překážek se tudíž vyčerpává v prvních dvou otázkách tohoto oddílu:

„11. Nejste spolu se snoubencem/snoubenkou pokrevně spřízněni (kán. 1091)?

12. Neexistují nějaké jiné překážky pro kanonické manželství nebo zákazy pro jeho uzavření?“

Jak je zřejmé, specifickým předmětem této otázky je jen jedna ze dvanácti překážek uvedených v zákonodárství⁴² – pokrevní spřízněnost, o níž se jedná v otázce 11. Všech ostatních překážek se týká obecná otázka č. 12, která je navíc rozšířena i na případné zákazy (ty působí nedovolenost, avšak nikoliv neplatnost) slavení nebo přinejmenším asistování manželství. Snad právě proto najdeme v závěru této sekce našeho formuláře poznámku, v níž se upřesňuje:

„Farář je povinen pečlivě prověřit, zda neexistují překážky nebo zákazy pro slavení manželství. Kromě těch, které jsou výslovně uvedeny, prověří především: *překážky* rozdílnosti náboženství (kán. 1086), přijetí svátosti svěcení (kán. 1087), doživotního slibu čistoty v řeholní společnosti (kán. 1088), únosu (kán. 1089), zločinu vraždy⁴³ (kán. 1090); a *zákazy*: smíšeného manželství (kán. 1124; srov. Decreto generale 48–52), manželství osob bez kanonického bydliště (kán. 1071 § 1, 1°; srov. Decreto generale 46), manželství toho, kdo veřejně odmítl katolickou víru nebo je postižen nápravným kanonickým trestem (kán. 1071 § 1, 4° a 5°; Decreto generale 43), manželství uzavřeného prostřednictvím zástupce (kán. 1071 § 1, 7°).“

Mohlo by se zdát zvláštní, že se poznámka ve formuláři odvolává na překážky pozitivního práva, a přitom neupozorňuje na dvě překážky, vycházející ze samotné struktury manželství: na neschopnost k souloži, o níž se mluví v kánonu 1084 § 1, a na pouto předchozího sňatku, o němž čteme v kánonu 1085 § 1. Může to mít následující odůvodnění: ohledně neschopnosti k souloži by případný specifický průzkum (tj. případný dotaz, který nevyplývá ze spontánní výpovědi snoubenců) mohl vyjadřovat podezření, že mezi snoubenci došlo k morálně nedovoleným vztahům, v jejichž důsledku by byl tento problém indikován; kromě toho – a to je mnohem důležitější argument – schopnost (i k souloži) k manželství je třeba předpokládat a není žádný důvod, aby se z ní dělal předmět speciálního zkoumání, pokud se ovšem v této oblasti neobjevila nějaká pochybnost, protože potom by se mělo postupovat stejně, jako když se zjistí jiné poruchy psychického charakteru. V případě překážky předchozí-

ho sňatku je tomu tak proto, že se o této věci jednalo už v dotazu na svobodný stav snoubenců.

Následující otázka tohoto formuláře se týká zákazu asistovat sňatku (srov. kán. 1071 § 1, 6°) těch snoubenců, kteří sice nespádají do překážky nízkého věku (srov. kán. 1083 § 1), ale podle státních zákonů jsou považováni za *neplnoleté*, tzn. dosud nedosáhli věku 18 let (srov. kán. 97 § 1), a také sňatku neplnoletých, jejichž rodiče o tom nevědí nebo se proti němu oprávněně staví:

„13. Pro neplnoleté (do 18 let věku): Vědí Vaši rodiče o Vašem sňatku? Nestaví se proti němu?“

Důvody pro toto opatření lze pochopit intuitivně: hrozí zde možnost neprozíravé volby ze strany mladého člověka, který je z právního hlediska samozřejmě považován za způsobilého a schopného k uzavření sňatku.⁴⁴ Tyto problémy se mohou objevit v případě sňatku, o němž rodiče nevědí nebo který je uzavřen proti jejich vůli, protože vůči němu mají oprávněné námítky. Zásah místního ordináře může být pomocí k vyváženějšímu a decentnějšímu nalezení takového rozhodnutí, které by vzalo v potaz všechny požadavky i hodnoty, jež jsou ve hře. Připomeňme, že v případě manželství uzavřeného podle konkordátu⁴⁵ nemůže být uznáno manželství toho, kdo nedosáhl 16 roků, a že manželství snoubenců mezi 16 a 18 roky věku musí být schváleno soudním tribunálem pro nezletilé.

Poté se zkoumá situace těch, kdo už spolu dříve *uzavřeli občanské manželství*:

„14. Pro občansky sezdané: Proč jste zvolili občanský sňatek? Proč nyní chcete uzavřít manželství před církví?“

Důvodem k tomuto průzkumu je snaha zajistit, že nové manželství – které bude mít

pouze církevní platnost, protože občanské manželské pouto mezi snoubenci už bylo ustanoveno – nebude sledovat jen vnějškové nebo konvenční motivy, ale že bude podloženo novým promyšlením křesťanského významu manželství (srov. čl. 44, č. 1 DGMC). Je zřejmé, i když se to formálně nepřipomíná, že se jedná o případ, kdy je aspoň jeden z těch, kdo uzavírají manželství, katolíkem, takže je vázán kanonickou formou manželství, které se v předchozím občanském sňatku vědomě vyhnul.

Pak se projednává případ žadatelů, kteří (i zde je třeba připomenout, že se jedná o ty, kdo jsou vázání kanonickou formou⁴⁶⁾ byli dříve *občansky sezdáni s někým jiným* než se současným snoubencem:

„15. Pro občansky sezdané s jinou osobu: Obdržel jste již rozsudek o rozvodu? Plníte povinnost vyplývající z Vašeho předchozího manželského svazku?“

Důvod k tomuto průzkumu (srov. čl. 44, č. 2-3 DGMC) je vcelku evidentní, protože jde o to, aby nebyly opomenuty přirozené povinnosti, vyvěrající ze svazku s předchozím partnerem a spojené s případnými dětmi, z toho svazku narozenými. Přestože první manželství nebylo z hlediska katolické církve platné, a tudíž uznatelné jako takové podle vlastního církevního právního řádu, toto manželství fakticky existovalo, takže nemůže být v životě jednotlivce prostě smazáno. Navíc je pro daného člověka zdrojem občanských a morálních povinností, jež kanonický řád v určité míře uznává: samozřejmě ne jako skutečné manželské povinnosti, nýbrž v podobě prodloužené ochrany, které se těší ti, jichž se to týká. Je tedy třeba zkontrolovat, zda nejsou opomenuty požadavky přirozené spravedlnosti, vycházející z předchozího

svazku. Je rozumné, aby tato forma ochrany byla vykonávána také ve vztahu k rodičovským povinnostem vůči dětem (ať už oficiálně uznaným, nebo jen z přirozeného práva), které se narodily mimo jakékoliv manželské pouto, byť i občansky uzavřené, např. v rámci volného soužití partnerů.

Poslední otázka snubního protokolu se týká specifické otázky uznatelnosti manželství před státem; cílem je ujistit se, že v této oblasti nejsou žádné překážky:

„16. Neexistují nějaké překážky nebo základy pro uzavření tohoto manželství podle občanského zákona nebo pro jeho uznání ze strany státu?“

Jak je známo, kromě námitek, které by mohly být vzneseny u občanských ohlášek, konkordát výslovně stanoví, jaké překážky bránící zapsání občanských efektů sňatku považuje italský stát za neodstranitelné.⁴⁷ Farář musí pozorně dbát na to, aby se u snoubenců nevyskytl žádný z těchto jevů. Pokud se něco takového objeví, musí je hned informovat, aby zamezil tomu, že pak – nevědomí a nepřipravení – budou muset čelit odmítnutí občanského uznání svého manželství, které mezitím uzavřeli. V případě, že nelze dosáhnout občanských účinků manželství, je možné požádat místního ordináře o povolení uzavřít pouze církevní manželství – k tomu je přirozeně nutné, aby existoval přiměřeně vážný důvod a aby bylo jisté, že v rozumně krátkém čase není možné odstranit překážku, která brání uznání občanských efektů tohoto manželství.

Snubní protokol se uzavírá podpisem obou snoubenců a faráře, uvedením data, kdy byl vyhotoven, a otiskem farního razítka. Protože se jedná o oficiální dokument, je třeba zachovat i tyto zdánlivě pouze formální aspekty

ty. Ve skutečnosti mají tyto prvky podstatný dopad: ze strany snoubenců potvrzuje jejich podpis vážnost prohlášení, která jsou tam zanesena, i povinností, které na sebe vzali, ale především tento podpis potvrzuje, že prohlášení, která jsou obsahem snubního protokolu, berou snoubenci za své;⁴⁸ ze strany faráře pak podpis s farním razítkem garantují věrohodnost a oficiální platnost tohoto dokumentu (srov. kán. 1540, §1); a konečně datum určuje termín, od něhož se počítá doba platnosti tohoto dokumentu, ale může také znamenat hodnotící prvek pro soudní řízení, aby se mohla ověřit aspoň dobrá víra toho, kdo je autorem toho prohlášení, když už ne samotný jeho obsah. Například: když by někdo popíral, co kdysi prohlásil při vyplňování snubního protokolu, ohledně svobody, s níž přistupoval k uzavření manželství, a uvádí, že byl tenkrát k manželství přinucen, přičemž důvody pro jeho *aversio* k manželství, a tudíž i *coactio*, jež ho k tomu vedla, vznikly podle něj až po podepsání snubního protokolu, je-li pak možné na základě přesné datace snubního protokolu prokázat, že tomu tak skutečně bylo, máme v rukou prvek, který potvrzuje věrohodnost strany, která vypovídá při soudním řízení. Naopak, protiřečí-li jeho vyprávění a jeho časové zařazení s časovým zařazením snubního protokolu do procesu přípravy na manželství, jehož konkrétním projevem je právě datum uvedené na snubním protokolu, je jasné, že prohlášení tohoto člověka bude třeba brát s mnohem větší obezřetností.

Závěry

Na závěr této analýzy významu a obsahu snubního protokolu chceme připomenout to, co považujeme za základní principy pro splnění tohoto úkolu, abychom z nich vydeduko-

vali hlavní postoje, s nimiž je třeba k této činnosti přistupovat.

Nejzákladnějším principem, který je u kořenů celého dotazování snoubenců, je důvěra v člověka i v jeho rozumové schopnosti a metoda dialogu. Tyto předpoklady a tato metoda jsou absolutně nejvhodnějším způsobem, jak prohloubit a vyjasnit potřebné předpoklady pro tak vážné rozhodnutí, jakým je uzavření manželství a dovolení toto manželství slavit.

Z toho tedy musí vycházet postoj zodpovědnosti, který musíme vzbudit a kultivovat zejména u těch, kdo se připravují na manželství, protože si musejí být vědomi, že na oprávněnosti a rozhodnosti jejich chování závisí nejen právní platnost jejich manželství, ale i jeho skutečný úspěch v konkrétním životě. Na druhém místě je třeba rozvíjet zodpovědnost duchovních pastýřů, kteří – i když musí čelit různým obtížím – nesmí rezignovat na pečlivé, věrné a odvážné plnění své služby. Odvaha je něco jiného než rigidní nebo autoritářský postoj; spíše se jedná o trpělivé dílo aktualizace pastoračního působení, založené na respektování objektivní pravdy, vtisknuté do samé přirozenosti věcí, a pozitivních norem, stanovených církevní disciplínou. Je ovšem pravda, že čistě pozitivní normy, opřené o konvenční důvody, by se mohly také změnit – a sám duchovní pastýř může oprávněným místům předložit žádost nebo upozornění na nutnost změn, které považuje za vhodné.⁴⁹ Když však jedná jako oficiální představitel církve a zabývá se případy jednotlivých osob, je povinen tyto normy respektovat a aplikovat. Lidé, kteří žádají od církve slavení kanonického manželství, mají právo, aby se s nimi zacházelo podle učení a disciplíny církve a aby v představiteli církve našli svého věrného a moudrého správce.

Přeložil Jiří Plhoň

SNUBNÍ PROTOKOL⁵⁰

ŠETŘENÍ U SNOUBENCE

Tyto otázky uzavírají přípravu na manželství, díky které jste si mohl uvědomit, jaké jsou hodnoty a povinnosti manželství.

Budete odpovídat na následující otázky podle pravdy ?.....

Jméno, příjmení, číslo občanského průkazu.....

SVOBODNÝ STAV

1. Bydlel jste po dovršení šestnácti let více než půl roku v jiné diecézi? Kde?.....

2. Uzavřel jste manželství, byť civilní? Kde a s kým? Jak bylo rozvázáno? Měli jste děti?.....

MANŽELSKÝ SOUHLAS

3. Proč chcete uzavřít církevní sňatek? Uznáváte manželství jako svátost? Máte nějaké výhrady kučení katolické církve o manželství? Jaké?.....

4. Manželství vyžaduje naprosto svobodné rozhodnutí. Chcete uzavřít manželství ze svého rozhodnutí, svobodně a z lásky, nebo jste něčím nucen? Cítíte se k manželství nucen svojí rodinou nebo rodinou snoubenky?.....

5. Manželství je spojení celého života jednoho muže a jedné ženy. Chcete přijmout tuto výlučnost manželství a zavazujete se k manželské věrnosti?.....

6. Boží vůlí je, aby manželství trvalo až do smrti jednoho z manželů. Souhlasíte s nerozlučitelností manželství, tj. vylučujete jeho rozlučení rozvodem?.....

7. Manželství je svou přirozenou povahou zaměřeno na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí. Přijímáte úkol otcovství, aniž byste vylučoval dobro zplození? Hodláte vychovávat své děti podle katolické víry?.....

8. Kladete manželství podmínky? Jaké?.....

9. Chápe Vaše snoubenka svátostné manželství jako nerozlučitelné, nebo má nějaké výhrady (nevěrnost, rozvod)? Jste si jistý, že uzavírá manželství svobodně, z lásky?.....

10. Měl jste během doby zasnoubení důvody k pochybnostem o zdatu Vašeho manželství? Zatajil jste něco, co by mohlo vážně poškodit vaše manželské soužití?.....

ŠETŘENÍ U SNOUBENKY

Tyto otázky uzavírají přípravu na manželství, díky které jste si mohla uvědomit, jaké jsou hodnoty a povinnosti manželství.

Budete odpovídat na následující otázky podle pravdy ?

Jméno, příjmení, číslo občanského průkazu.....

SVOBODNÝ STAV

1. Bydlela jste po dovršení šestnácti let více než půl roku v jiné diecézi? Kde?.....

.....

2. Uzavřela jste manželství, byť civilní? Kde a s kým? Jak bylo rozvázáno? Měli jste děti?.....

.....

.....

MANŽELSKÝ SOUHLAS

3. Proč chcete uzavřít církevní sňatek? Uznáváte manželství jako svátost? Máte nějaké výhrady k učení katolické církve o manželství? Jaké?.....

4. Manželství vyžaduje naprosto svobodné rozhodnutí. Chcete uzavřít manželství ze svého rozhodnutí, svobodně a z lásky, nebo jste něčím nucena? Cítíte se k manželství nucena svojí rodinou nebo rodinou snoubence?.....

5. Manželství je spojení celého života jednoho muže a jedné ženy. Chcete přijmout tuto manželství a zavazujete se k manželské věrnosti?.....

6. Boží vůlí je, aby manželství trvalo až do smrti jednoho z manželů. Souhlasíte s nerozlučitelností manželství, tj. vylučujete jeho rozloučení rozvodem?.....

7. Manželství je svou přirozenou povahou zaměřeno na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí. Přijímáte úkol mateřství, aniž byste vylučovala dobro zplození? Hodláte vychovávat své děti podle katolické víry?.....

8. Kladete manželství podmínky? Jaké?.....

.....

9. Chápe Váš snoubenec svátostné manželství jako nerozlučitelné, nebo má nějaké výhrady (nevěrnost, rozvod)? Jste si jistá, že uzavírá manželství svobodně, z lásky?.....

10. Měla jste během doby zasnoubení důvody k pochybnostem o zdaru Vašeho manželství? Zatajila jste něco, co by mohlo vážně poškodit Vaše manželské soužití?.....

PŘEKÁŽKY A ZÁKAZY

Snoubenec		Snoubenka
.....	11. Existuje pokrevní příbuzenství mezi snoubenci (kán. 1091)?
.....	12. Existují jiné překážky k uzavření církevního sňatku?
.....	13. Pokud jste mladší 18 let , jsou vaši rodiče obeznámeni se svatbou? Nejsou proti?
.....	14. Jste-li už občansky oddáni , z jakého důvodu jste neuzavřeli církevní sňatek? Proč ho teď chcete uzavřít?
.....	15. Pokud jste byli oddáni občansky s někým jiným , jste již rozvedeni? Naplňujete přirozené povinnosti vyplývající z předchozího svazku?
.....	16. Existují překážky k manželství z občanského práva, nebo z jeho překročení?

Po přečtení zapsaných odpovědí snoubenci stvrdí jejich pravost svým podpisem.

Datum.....

L. S.

Podpis snoubence

Podpis faráře

Podpis snoubenky

.....

.....

.....

POZNÁMKA:

Snoubenci musí být vyslyšáni každý zvlášť. Nejsou-li faráři osobně známi, ať jsou požádáni o občanský průkaz. Je nutno dát jim na vědomí, že mají odpovídat podle pravdy a že odpovědi jsou chráněny úředním tajemstvím. Odpovědi ať jsou protokolovány a na zá-

věr přečteny dotazovanému/dotazované. Je třeba se snažit, aby se odpovědi neomezovaly na obecné „ano“ nebo „ne“, ale aby příznačněji vyjadřovaly úmysly snoubenců.

Otázky pro snoubence mají prokázat a ověřit integritu i svobodu k manželskému souhlasu, opravdovou vůli snoubenců uzavřít církevní manželství a odhalit případné překážky a podmínky. Důležitost a vážnost tohoto zjišťování vyžaduje, aby bylo vykonáno s pečlivostí farářem a snoubenci, aby byli vyslycháni každý zvlášť. Před zápisem ať snoubenci složí přísahu: sdělit vše podle pravdy. Pokud farář z nějakého důvodu nemůže vyslechnout oba snoubence, pověří tímto úkolem jiného faráře a požádá ho o výsledek těchto zjišťování (kán. 1070). Otázky necht jsou zapečetěné v obálce a bezpečně odeslané. V případě nutnosti může být přítomen překladatel, ale v žádném případě to nesmí být budoucí partner. Toto zjišťování má platnost šest měsíců stejně jako ostatní potvrzení.

Poznámky

* Překlad článku otištěného v Quaderni di diritto ecclesiale 15, 2002, s. 354–394.

¹ Srov. Paolo BIANCHI, *La preparazione al matrimonio, oggi, in Italia*, in: Quaderni di diritto ecclesiale 1, 1988, s. 79–94, zvláště s. 86–87; TÝŽ, *Nullità di matrimonio e difetti nella sua preparazione*, in: Quaderni di diritto ecclesiale 1, 188, s. 126–132, zvláště s. 129–132.

² Pozn. překl.: Tímto technickým pojmem překládám poněkud širší latinské/italské vyjádření „examen sponsorum“/„esame dei fidanzati“, které částečně obnáší i samotný dialog se snoubenci; v českém překladu CIC je tento termín přeložen jako „zjišťování u snoubenců“.

³ Srov. zvláště dva generální dekrety Italské biskupské konference (CEI): *Decreto generale sul matrimonio canonico*, 5. 11. 1990 (platný od 17. 2. 1991); *Decreto generale „Disposizioni per la tutela del diritto alla buona fama e alla riservatezza“*, 30. 10. 1999 (platný od 30. 4. 2000).

⁴ Srov. FC 66.

⁵ Především potvrzení o křtu (srov. DGMC, čl. 7).

⁶ Co se týká konkrétního počítání šesti měsíců, je třeba je provádět podle kán. 203 § 2, který stanoví, že se počáteční den (jímž je den, kdy byl sepsán snubní protokol) nepočítá, zatímco poslední den se počítá; tento poslední den odpovídá dni stejného číselného označení jako první započítávaný den, nebo poslednímu dni v měsíci, jestliže měsíc, do něhož spadá první započítávaný den, nemá den téhož číselného označení. Např.: snubní protokol byl sepsán 14. května 2002, takže jeho platnost končí (a poté musí být znovu sepsán), není-li manželství uzavřeno nejpozději 15. listopadu 2002; protokol sepsáný 30. srpna 2002 je platný do 28. února 2003 (protože únor nemá třicátý den).

⁷ CEI, *Direttorio di pastorale familiare per la Chiesa in Italia. Annunciare, celebrare, servire il „Vangelo della famiglia“*, Roma 1993, č. 66.

⁸ *Direttorio* se výslovně odvolává na čl. 10 DGMC.

⁹ Srov. P. BIANCHI, *Nullità di matrimonio...*, s. 130–131.

¹⁰ Ve smyslu, že existuje určitá hranice v schopnosti mluvit o sobě samém v přítomnosti dalších osob, byť by se jednalo o budoucího manžela, tam, kde se jedná o záležitosti,

jež by mohly mít vliv na kvalitu manželského života; v těchto věcech platí povinnost loajálnosti a otevřenosti.

¹¹ Srov. kán. 1536 § 2 a 1679. Tato problematika byla zešlono prostudována a můžeme k ní připojit několik bibliografických odkazů na nejvýznamnější publikace, které řadíme chronologicky: Ignacio GORDON, *De nimia processuum matrimonialium duratione. Factum, causae, remedia*, in: Periodica de re morali, canonica, liturgica 58, 1969, zvláště s. 687–694; I. ABBO, *Quaestiones quaedam circa probationes in causis matrimonialibus*, in: Periodica de re morali, canonica, liturgica 59, 1970, s. 3–20; L. DEL AMO, *La declaración de la parte sola y de suyo podra constituir prueba plena?*, in: Ius populi Dei, II, Romae 1972, s. 667–706; Pericle FELICI, *Formalitates iuridicae et aestimatio probationum in processu canonico*, in: Communicationes 9, 1977, s. 175–184; I. GORDON, *Novus processus nullitatis matrimonii: iter cum adnotationibus*, Romae 1983, č. 88 a 143; Francis G. MORRISEY, *L'interrogation des parties dans les causes de nullité de mariage*, in: Dilexit iustitiam, Città del Vaticano 1984, s. 365–376; P. WIRTH, *Die Würdigung der Partei- und Zeugenaussagen im kirchlichen Egenichtigkeitsverfahren*, in: Archiv für katholisches Kirchenrecht 156, 1987, s. 95–120; P. BIANCHI, *E' più facile, col nuovo Codice di diritto canonico, dimostrare la nullità di un matrimonio? I cann. 1536 § 2 e 1679*, in: Quaderni di diritto ecclesiale 3, 1990, s. 394–410; Mario F. POMPEDDA, *Il valore probativo delle dichiarazioni delle parti nella nuova giurisprudenza della Rota Romana*, in: Ius Ecclesiae 5, 1993, s. 437–468; Raymond Leo BURKE, *La confessio iudicialis e le dichiarazioni giudiziali delle parti*, in: I mezzi di prova nelle cause matrimoniali secondo la giurisprudenza rotale, Città del Vaticano 1995, s. 15–30; Michael P. HILBERT, *Le dichiarazioni delle parti nel processo matrimoniale*, in: Periodica de re canonica 84, 1995, s. 735–755; Maurice MONIER, *La valeur de preuve à accorder aux déclarations des parties dans un procès matrimonial*, in: L'Année Canonique 38, 1996, s. 141–150; Stefan MARGELIST, *Die Beweiskraft der Parteiaussagen im Ehenichtigkeitsverfahren*, in: Tesi Gregoriana 14, Roma 1997; P. BIANCHI, *Le prove: a) dichiarazioni delle parti; b) pre-*

sunzioni; c) perizie, in: I giudizi nella Chiesa. Il processo contenzioso e il processo matrimoniale. XXIV Incontro di Studio. Villa Lazzago – Ponte di Lgeno (BS), 30 giugno – 4 luglio 1997, Milano 1998, zvláště s. 80–90; M. J. ARROBA CONDE, *Il valore di prova nelle dichiarazioni giudiziali delle parti nelle cause di nullità matrimoniale*, in: Rivista diocesana torinese 2000, s. 19–43; srov. též akta symposia věnovaného tomuto tématu na univerzitě ve Veroně v květnu 2001, přispěvatelé S. Gherro, J. M. Serrano Ruiz, F. S. Salerno, J. Llobell, T. Bertone.

¹² V podstatě lze říci, že pravidla pro ověřování odpovídají důkazním schémátům (uplatňovaným s patřičnou inteligencí a flexibilitou), které se obvykle užívají pro zhodnocení věrohodnosti uváděných důvodů neplatnosti manželství.

¹³ Těmito slovy chceme vyjádřit, že schéma formuláře, který je rozšířen a užíván na základě DGMC, nemá čistě závazný charakter; je to pouze vzor, jak by měl vypadat zjišťovací rozhovor se snoubenci. Je tedy zřejmé, že tato verze – i když se nakonec stalo, nakolik je nám známo, prakticky jediným užívaným schématem – může být přepracována na diecézní úrovni, aby se stala ještě jasnější a účinnější. Hledání možných úprav, ať už pro italské poměry, nebo v rámci dalších biskupských konferencí, by bylo samozřejmě velmi užitečné, ale evidentně to přesahuje možnosti tohoto článku. Nechybí však studie renomovaných odborníků na kanonické právo, které se zabývají právě místními úpravami normativy týkající se přípravy na manželství; srov. např. Federico R. AZNAR GIL, *La atención pastoral prematrimonial: algunas reflexiones críticas sobre su regulación en la diócesis españolas*, in: Revista española de derecho canónico 57, 2000, s. 488–518.

¹⁴ P. BIANCHI, *Nullità di matrimonio...*, s. 131.

¹⁵ Jedná se o volbu způsobu rozdělení majetku a o uznání případných vlastních dětí, které má druhá strana z předchozího období.

¹⁶ Pozn. red.: S výjimkou formálního vystoupení z katolické církve (srov. kán. 1117), které bylo možné do 8. dubna 2010, kdy vešlo v platnost motu proprio *Omnium in mentem*.

¹⁷ Máme na mysli hlavně pokročilý stupeň přípravy na církevní manželství, které nemůže být uzavřeno nebo musí být přinejmenším odloženo, dokud snoubenci nenabudou patřičného svobodného stavu.

¹⁸ Srov. nedávno vyhlášené obnovené normy, vydané Kongregací pro nauku víry dne 30. dubna 2001. V případě případného dovolení uzavřít nové manželství je třeba nezapomenout na odpovídající licence podle kán. 1071 § 1, 2° a 3°, a na licenci, jež je nutná pro smíšené manželství (srov. kán. 1124) nebo pro manželství mezi různými náboženstvími (srov. kán. 1086 § 1).

¹⁹ Mějme však na paměti, že přes některé styčné body se problém nezbytného úmyslu pro uzavření manželství a problém potřebného stupně subjektivní víry profilují jako dvě samostatné otázky.

²⁰ FC 68. Celý tento odstavec široce pojednává o otázce pokřtěných, kteří jsou nedokonale disponováni, co se týká víry; jedná se o platné prohlášení svrchované autority papežského učení k této otázce.

²¹ K tomuto tématu srov. G. Paolo MONTINI, *La responsabilità del parroco nell'indagine prematrimoniale*, in: Quaderni di diritto ecclesiale, 1, 1988, s. 110–117; Sandro GHERRO, *Il divieto al matrimonio stabilito dall'Ordinario ex can. 1077*, in: Gli impedimenti al matrimonio canonico, Città del Vaticano 1989, s. 41–52.

²² Srov. kán. 1075 a 1077 § 2, které předvídají možnost, že již zmíněná svrchovaná autorita může prostřednictvím

zneplatňující klauzule posílit tento případný zákaz, vydaný ordinářem.

²³ G. P. MONTINI, *La responsabilità del parroco...*, s. 115.

²⁴ Jestliže to není obsahem vis, kterou zmiňuje i kán. 1103, nepochybně to spadá pod obecnou normu kán. 125 § 1, kterou můžeme nepochybně aplikovat na manželský svazek, chápaný jako právní úkon.

²⁵ Tuto pravomoc rodičům přiznává i GS 52.

²⁶ Toto rozvázání platného a svátostného manželství může být uděleno pouze v případě, že toto manželství nebylo dokonáno (srov. kán. 1142). Platně uzavřené nesvátostné manželství je možné rozvázat pouze ve formě pavlovské výsady (srov. kán. 1143–1147), v případě nově pokřtěného, který žil v polygamii (srov. kán. 1148), v případě nově pokřtěného, který se nachází ve vězení nebo je pronásledován, což mu brání ve společném životě s partnerem (srov. kán. 1149) a v případě rozvázání manželství pro dobro víry (srov. výše). K rozvázání dochází v některých případech *ope legis* [skutkem samotného práva], v jiných prostřednictvím procesu vyhrazenému papeži. Do tohoto kontextu nespadá odkaz na případné prohlášení neplatnosti předchozího svazku, protože se zde prohlašuje, že tento svazek nevznikl, takže se nejedná o žádnou, byť „následnou“, polygamii.

²⁷ Srov. kán. 1086 § 2 a 1125 § 3. Co se pak týká manželství s věřícími muslimy, srov. *Il matrimonio tra cattolici ed islamici*, Città del Vaticano 2002.

²⁸ Srov. promluvu papeže Jana Pavla II. k Tribunálu římské rotě z 21. ledna 2000, v níž jsou precizně představeny základní body této otázky: srov. Acta Apostolicae Sedis 92, 2000, s. 350–355.

²⁹ Srov. čtyři hypotézy doktrinárního vysvětlení, synteticky představené v P. BIANCHI, *L'esclusione dell'indisponibilità*. Status quaestionis e profili critici, in: Ius Ecclesiae 13, 2001, s. 629–651: a) omyl jako *causa simulationis*; b) omyl jako implicitní podmínka; c) omyl jako jediná alternativa, jež se nabízí praktickému rozumu; d) omyl jako implicitní vyloučení, protože do předmětu vůle daného člověka vstoupil prvek, který je neslučitelný s normativním pohledem na manželství.

³⁰ Jako např. ze strany toho, kdo nechce vnucovat své hodnoty druhým, takže by se princip nerozlučitelnosti jevil nikoliv jako hodnota, kterou tato strana uznává, ale jako obecný požadavek integrální antropologické vize a správného pohledu na lásku.

³¹ Není pochyb, že rozhodná podmínka, jež předpokládá možnost odmítnout vlastní jednání, pokud se vyskytnou určité skutečnosti, není ničím jiným než způsobem jak vyloučit nerozlučitelnost, o čemž jsme se již zmínili, když jsme komentovali otázku č. 6 sňubního protokolu.

³² Jde o tzv. uschopňující podmínky, které by někteří chtěli zařadit mezi kategorii podmíněnosti *de praesenti* na základě upřímnosti přijatého úkolu ze strany toho, jemuž je daná podmínka předložena; tím se chce zamezit absurdnosti manželského slibu, jehož účinnost je zastavena na nemezenou dobu, a překonat obtíž vycházející z těch druhů chování (např. ze začátku manželského soužití), jež se jeví spíše neslučitelné s danou podmínkou. O tomto problému se dosud vede v rámci doktríny široká diskuse.

³³ Pro pobavení uvedme příklad ze zkušenosti mladých manželů, kteří jsou blízkými přáteli autora. On je nadšený horolezec a při vyplňování sňubního protokolu chtěl zapsat jako odpověď na otázku ohledně podmínek, že každou neděli budou muset chodit do hor; ona se o hory zajímala mnohem méně, a proto tam chtěla uvést, že budou chodit do hor ne častěji než jednou za měsíc. Farář, který je dobře znal,

pochopil, že se v podstatě jednalo o žert. Bylo samozřejmě jasné, že přestože oba mluvili o „podmínkách“, chtěli pouze podtrhnout, jaké mají v této oblasti požadavky, aniž by na nich chtěli nechat záviset účinnost svého manželského smlouby; ostatně nikdy nejednali, jako kdyby tomu tak bylo: už dlouhá léta žijí ve šťastném manželství, mají dvě děti a on chodí do hor... často nebo zřídka, jak může. Další příklad pochází z jedné kauzy neplatnosti manželství: dva dobří lidé uzavřeli manželství. On však pracoval v zahraničí a ona, než souhlasila s jeho nabídkou svatby, mu předložila požadavek řádného manželského soužití. Také on s tím souhlasil. Po svatbě pro něj není snadné ihned opustit svou práci, která ho zavádí do různých částí světa: jakmile však může (i přes vážné ekonomické ztráty), vrací se do svého manželského obydlí, kde pokojně žije se svou manželkou, která ho s radostí přijímá. Po několika letech se mu podařilo vymanit z tohoto typu zaměstnání a teď tedy začíná řádný manželský život; poté se však manželství rozpadá. Z chování děvčete je téměř jasné, že se zcela uvědoměle zabývala problémem společného bydlení před tím, než souhlasila se sňatkem, ale nepodmínila jím svůj manželský slib, ani jím neoddlala jeho účinnost: buď by spolu nežili, nebo by toto soužití brzy skončilo, když viděla, že její manžel nemohl ihned zcela uspokojit její požadavky na řádné společné soužití. I když by se mohlo použít slova „podmínka“ ve vztahu ke stálému soužití, soudnímu senátu se zdálo, že tato podmínka byla chápána pouze jako něco důležitého k objasnění, než toto děvče souhlasilo se sňatkem: když pak tato podmínka byla přijata, uzavřela manželství s opravdovostí, bez výčitek a s nepodmíněným manželským souhlasem.

³⁴ Srov. druhý příklad v předchozí poznámce.

³⁵ Srov. kán. 1102 § 3. Je jasné, že cílem tohoto ustanovení je odradit od tohoto postupu; navíc je jeho cílem zdokumentovat (pro případné ověření) podmínku, která se pro uzavření manželství klade.

³⁶ Například tím, že někdo zaujme následující postoj: „Naše zasnoubení bylo provázáno hádkami a roztržkami, takže nechci uzavřít nerozlučitelné pouto, protože je pravděpodobné, že toto pouto ztroskotá;“ nebo: „Náš snubenecký vztah je podle mého názoru dosud velmi nezralý; proto s mým partnerem nechci mít děti; tento svůj názor změním, až budu vidět, že tento vztah dospěl k větší zralosti.“

³⁷ Srov. kán. 1098. Srov. P. BIANCHI, *Esempi di applicazione giurisprudenziale del can. 1098 (dolo): casistica e problemi probatori*, in: Quaderni di diritto ecclesiale 9, 1996, s. 357–378; TÝŽ: *L'interpretazione del can. 1098 da parte della giurisprudenza della Rota Romana*, in: *Errore e dolo nella giurisprudenza della Rota Romana*, Città del Vaticano 2001, s. 103–120.

³⁸ Srov. kán. 1095, 1°: k tomu může dojít například tam, kde je indikována psychotická nemoc nebo při akutní intoxikaci toxickými látkami, jako jsou drogy nebo alkohol.

³⁹ Srov. kán. 1095, 2°: k tomu může dojít například v situaci vážné neurozy, při některých typech poruchy osobnosti, při chronické intoxikaci toxickými látkami, při vážných stavech psychologické a/nebo afektivní nezralosti.

⁴⁰ Srov. kán. 1095, 3°: k tomu může dojít například při některých poruchách osobnosti, v důsledku sexuálních poruch nebo při chronické intoxikaci toxickými látkami.

⁴¹ V tomto bodě se zdá, že už by neměly být žádné pochybnosti po opakovaných autoritativních příspěvcích papeže v promluvách k Tribunálu římské rotě v letech 1987 a 1988.

⁴² Srov. kán. 1083–1094, a co se týká doktrinální prezentace, kromě manuálů kanonického práva srov. *Gli impedimenti al matrimonio canonico*, Città di Vaticano 1989.

⁴³ Tento výraz je ve skutečnosti opravdu nevhodný a žádným způsobem neobjasňuje obsah dvou aktuálních forem této překážky pro *crimen*.

⁴⁴ Tato obava vedla k obecnému ustanovení, o němž čteme v kán. 1083 § 2, a o němž mluví i čl. 37 DGMC.

⁴⁵ Pozn. red.: Jedná se konkordát uzavřený mezi Svatým stolcem a Italskou republikou.

⁴⁶ Nezapomeňme na důležitost tohoto upřesnění. Pro ty, kdo nejsou vázáni kanonickou formou, např. protože nejsou katolického vyznání, je občanský sňatek normálně platný a působí manželské pouto. K tomu, aby tito lidé mohli uzavřít církevní sňatek, nestačí pouze ověření této otázky, ale je třeba prověřit, že předchozí svazek skončil: buď smrtí partnera, nebo prohlášením neplatnosti, popř. některou z forem rozvázání manželství, jak je předvídá kanonický řád.

⁴⁷ Srov. Konkordátní smlouva z 18. února 1984, čl. 8 a Přídatný protokol, č. 4. Stručně shrnuto: nesplnění požadavků na požadovaný věk, což se děje u těch, kdo nedosáhli šestnácti let nebo u šestnácti a sedmnáctiletých, kteří nemají pověření od soudního tribunálu pro nezletilé; zákaz pro psychickou nemoc; souběžný občanský platný manželský svazek mezi dvěma zájemci; zákaz vycházející z trestného činu a z pokrevního příbuzenství v přímé linii, jak stanoví občanský řád (srov. čl. 87 a 88 občanského zákoníku).

⁴⁸ Jak již bylo připomenuto, v případných soudních kauzách o neplatnosti manželství se obvykle – je-li nutné – předkládá dotčeným snubní protokol a požaduje se od nich, aby vysvětlili případnou protichůdnost svých tehdejších prohlášení a výpovědí během soudního procesu. Toto prohloubení přirozeně následuje poté, co je ověřena pravost podpisů na snubním protokolu. Autoru tohoto článku se stalo, že viděl nepodepsané snubní protokoly, nebo že se zjistilo, že – poté, co bylo odmítnuto uznání pravosti podpisu – bylo prokázáno, že chybějící podpis podvrženě doplnil farář, když po něm soudní tribunál požadoval dokumenty týkající se daného manželství.

⁴⁹ Srov. kán. 212 § 3 a kán. 218 ohledně projevení vlastního názoru ohledně dobra církve a sdělení výsledků vědeckého bádání a reflexe.

⁵⁰ Pozn. red.: Ke článku prof. Bianchiho dodáváme český překlad formuláře, který je v originálu otištěn v *Matrimonio canonico in Italia*, Milano 2003, s. 159–160.